

CONSTANTIN BUȘE

ÎNTRE PANAMA ȘI SAN FRANCISCO
AMERICA LATINĂ ÎN LUME

Coperta de MIHAIL BOITOR

CONSTANTIN BUȘE

ÎNTRE
PANAMA ȘI SAN FRANCISCO

America latină în lume

EDITURA ȘTIINȚIFICĂ

București, 1991

ISBN 973—29—0200—0

RĂZBOIUL PENTRU INDEPENDENȚA AMERICII LATINE, MARILE PUTERI EUROPENE ȘI STATELE UNITE

Cunoscând rosturile pe care le-a avut în dezvoltarea civilizației moderne, s-ar putea spune că America, în general, America latină în mod special, dacă nu ar fi existat pentru a fi descoperită, ar fi trebuit inventată, deoarece America latină a intrat în conștiința și în viața de toate zilele ale Europei cu mult înainte de a deveni ea însăși, adică altceva decât vastele întinderi teritoriale stăpinite de spanioli și portughezi.

Descoperirea, stăpânirea și jefuirea Americii a coincis în timp cu perioada ascensiunii capitalismului în Europa apuseană, ascensiune la care resursele Lumii Noi, cu precădere metalele prețioase, au contribuit substanțial. Între 1492 și 1700 America a furnizat 78% din producția mondială de argint. Conform datelor oficiale spaniole, numai între 1503 și 1660, în portul San Lucar di Barrameda au fost descărcate de pe vase 185 000 kg aur și 16 886 815 kg argint, cantitatea de argint revărsată asupra Spaniei într-un secol și jumătate fiind de trei ori mai mare decât totalul rezervelor de care dispunea Europa. Dacă se iau în considerație cantitățile dispărute prin fraudă și contrabandă, totalul producției de aur adus în Spania s-ar fi ridicat la 300 tone, iar cel al producției de argint la 25 000 tone.

Cantitatea produsă și rămasă în America ar fi fost de 7 000—8 000 tone echivalent argint, între 1493 și 1600 și de 3 000—4 000 tone argint, exporturile spre Extremul Orient între 1570 și 1780.

Producția în echivalent argint a Americii spaniole și portugheze ar fi fost de 45 000—50 000 tone între 1650 și 1800¹.

Partea Noii Spanii (Mexic) în producția mondială de argint s-a ridicat de la 12,1% în perioada 1493—1600, la 24,1% în 1601—1700 și la 57% în intervalul 1701—1800. America a produs aproximativ 85 000—90 000 tone echivalent argint între 1500 și 1800, adică 80—85% din producția totală de metale prețioase a lumii în decursul a trei secole².

Aurul și argintul scos din măruntaiele pământului american au provocat în Europa ceea ce s-a numit „revoluția prețurilor”, au bulversat, efectiv, structurile și raporturile economice feudale și, în mod paradoxal, dar logic, au contribuit la decăderea economică și politico-militară a puterilor coloniale iberice și la îmbogățirea și creșterea puterii rivalelor lor: Anglia, Franța, Olanda, Danemarca.

În preajma anului 1700, Spania deținea numai aproximativ 5% din comerțul pe care-l realizau coloniile ei de peste ocean, în vreme ce aproape o treime din totalul acestuia se afla în mâna londonezilor și flamanzilor, un sfert aparținea francezilor, genovezii controlau circa 20% etc. „America era o afacere europeană”³.

Anglo-francezii au încercat de timpuriu să dispute ibericilor dominația în America, nu numai prin comerț, ci și prin incursiuni militare, tentative de colonizare, acțiuni de corsariat, prin mai multe războaie chiar, dar și prin jocul din culisele diplomației, reușind să pună stăpânire pe unele teritorii insulare și de pe coastă.

¹ Georges Fournial, *Pauvres ou riches d'Amérique*, Editions Sociales, Paris, 1968, p. 12; Eduardo Galeano, *Venete deschise ale Americii Latine*, Editura Politică, București, 1983, p. 30; Pierre Chaunu, *L'Amérique et les Amériques*, Armand Colin, Paris, 1964, p. 93.

² Pierre Chaunu, *op. cit.*, p. 93.

Producția medie de argint, în kg., a fost:

În America spaniolă:	În întreaga lume
1681 — 1700 = 306 500	341 900
1701 — 1720 = 316 300	355 600
1721 — 1740 = 379 000	431 200
1741 — 1760 = 464 000	533 145
1761 — 1780 = 573 500	652 740
1781 — 1800 = 793 800	839 060
Total (în 120 ani) = 2 833 200	3 193 645

În aceeași perioadă producția de aur a fost de 44 925 kg., dintr-un total mondial de 205 770 kg (Michel Devèze, *L'Europe et le monde à la fin du XVIII-e siècle*, Albin Michel, Paris, 1970, pp. 422—423.)

³ Eduardo Galeano, *op. cit.*, p. 31.

Astfel, după 1600, britanicii, francezii și danezii și-au instaurat controlul în Antilele Mari și Mici, apoi, anglo-francezii și olandezii s-au instalat pe coasta de nord-est a Americii de sud, francezii și englezii în sudul Americii de Nord. În secolul al XVIII-lea, teritoriile coloniale spaniole din America se întindeau pe circa opt milioane km², iar cele portugheze pe aproximativ patru milioane km², cu o populație de 12 și, respectiv, 3,5 milioane locuitori.

La început, prin contrabandă, anglo-francezii au subminat simțitor monopolul hispano-lusitan asupra comerțului cu coloniile americane.

Dintre europeni, britanicii au reușit să se instaleze cel mai solid în America, în primul rând în detrimentul spaniolilor și francezilor, atât sub aspectul stăpînirii teritoriale, cît mai ales din punct de vedere economic, iar prin tratatul de la Utrecht, din 13 iulie 1713, Anglia primea, pentru 30 de ani, dreptul de *assiento*, adică monopolul asupra comerțului cu sclavi pentru coloniile spaniole, drept pe care englezii l-au reîmpus spaniolilor în 1739, prin forța armelor.

Neîndoios, acestea explică de ce în timpul războiului pentru independență a celor 13 colonii din America de Nord, Franța și Spania s-au aflat alături de „rebeli” împotriva Angliei. Franța — pentru a-și lua revanșa, după atîtea înfrîngerii și eşecuri, pierderi teritoriale și umilințe pe care i le-a provocat puterea insulară, Spania ca aliat al Franței, nu și al americanilor, pentru a ține frontierele noului stat care lua naștere „departe de fluviul Mississippi și golful Mexic”⁴, dar și pentru a lovi în acest „rău necesar” care-i submina autoritatea, îi fura comerțul și îi înstrăina supușii din coloniile de peste ocean.

Ceca ce tratatul de pace de la Versailles din 3 septembrie 1763, prin care Anglia recunoștea independența Statelor Unite ale Americii, prevăzuse dar nuse împlinisc — adică frontiera noului stat pe Mississippi, la vest și vechea frontieră a fostei Floride britanice, la sud — a devenit realitate în conjunctura internațională favorabilă apărută în urma evenimentelor declanșate de Marea Revoluție Franceză. Astfel, prin tratatul Jay, din 1794, dintre Statele Unite și Anglia, și prin tratatul Pinkney, din 1795, dintre Statele Unite și Spania, a fost recunoscută frontiera Statelor Unite pe Mississippi la vest și Florida la sud. Pierderea de către

⁴ Samuel Flagg Bemis, *The Latin American Policy of the United States An Historical Interpretation*, Harcourt, New York, 1943, pp. 16—17.

Anglia a celor 13 colonii din America de nord sau, altfel spus, victoria primei revoluții de eliberare de sub dominația colonială, a constituit începutul unei vaste mișcări de emancipare și al procesului de lichidare a sistemului de exploatare colonială din emisfera occidentală.

În 1791, urmare și a influenței evenimentelor revoluționare din Franța, a izbucnit revoluția de eliberare a negrilor din Santo Domingo francez (Hispaniola).

În 1795, Spania a recunoscut dreptul Franței asupra celei de a doua jumătăți a insulei Hispaniola și era de așteptat ca francezii să revendice și întinsul teritoriu Louisiana, ceea ce nenuțimea și îngrijora serios pe nord-americani. Era rindul englezilor să se bucure și să încerce să profite de pe urma dificultăților prin care treceau rivalii lor francezi în Hispaniola.

După eșuarea tentativelor de a li se substitui, folosind forța armată, englezii au trecut la ofensiva economică și la sfârșitul anului 1798, când revoluția triumfase în întreaga insulă sub conducerea lui François Dominique Toussaint L'Ouverture, Anglia a încheiat cu acesta un acord comercial⁵.

La începutul anului 1799, ministrul american la Londra, Rufus King, a propus lordului Grenville, ministrul englez de externe, o acțiune concertată anglo-americană, în cazul în care insula eliberată și-ar proclama independența. Englezul a fost de acord cu crearea unei companii comerciale anglo-americane care să se ocupe de schimburile comerciale ale celor două țări cu Santo Domingo. În urma demersurilor făcute, la 26 iunie 1799, porturile Cape Française și Port-au-Prince erau deschise comerțului cu Statele Unite.

Prin tratatul din 1 octombrie 1800, Spania a cedat Franței Louisiana dar, din cauza dificultăților prin care treceau, francezii au vândut, la 30 aprilie 1803, acest teritoriu Statelor Unite pentru 80 milioane franci-aur. A fost cel mai important eveniment din istoria Statelor Unite după cucerirea independenței, republica nord-americană dublându-și întinderea și obținând poziții deosebit de avantajoase pentru a dori și a încerca expansiunea spre vest și spre sud.

Desfășurându-se aproape concomitent cu revoluția din metropolă, revoluția haitiană a suportat direct consecințele blocadei instituite împotriva Franței de către Anglia și

⁵ Graham H. Stuart and James L. Tigner, *Latin America and the United States*, Prentice Hall Inc., Englewood Cliffs, New Jersey, 1975, p. 142 (În continuare: Graham H. Stuart, James L. Tigner, *op. cit.*)

puterile feudale europene. Apoi, pe măsură ce independența haitiană devenea un fapt inevitabil, statul negrilor din America a avut de suferit de pe urma blocadei impuse de Franța.

Tentativa lui Napoleon Bonaparte de a reinstaura controlul Franței asupra Santo Domingo, în ciuda marilor efective militare trimise aici sub comanda generalului Leclerc⁶ (1802—1803) a eșuat și, la 1 ianuarie 1804, a fost proclamată independența statului Haiti (Țara Muntoasă). Lichidarea stăpînirii unei puteri europene în insulă conveea guvernului de la Washington, însă Statele Unite nu vor recunoaște decît foarte tîrziu autoritatea de stat din Haiti, din cauza precedentului periculos ce-l reprezenta, pentru statele sclavagiste din sudul Uniunii, abolirea sclaviei în insulă.

Conducătorii Statelor Unite, încă înainte de apariția celui de-al doilea stat independent în emisferă, au schițat liniile directoare ale expansiunii lor pe continent. După ce dobîndisră cu atîta ușurință Louisiana, nord-americanii s-au gîndit că acest teritoriu nu va putea fi în siguranță cîtă vreme cele două Floride rămîneau sub stăpînirea Spaniei sau, ceea ce ar fi fost mai grav, dacă ar fi trecut sub cea a Angliei sau Franței. În acest fel a pus chestiunea autorul actului de independență, și apoi președinte al Statelor Unite, între 1801—1809, Thomas Jefferson. El a sugerat ca Florida occidentală să fie încorporată Louisianei, iar cei care i-au urmat în magistratura supremă au revendicat și Florida orientală „ca o compensație pentru numeroasele spoliieri și daune provocate de Spania cetățenilor Statelor Unite după declanșarea războaielor europene”⁷. Slăbiciunea accentuată de care dădea dovadă Spania, ruptura provocată în relațiile cu coloniile, de războaiele din 1779—1784, 1796—1801, 1805—1808 cu Anglia și pierderea flotei în bătălia de la Trafalgar (1805), ocuparea Peninsulei Iberice în 1807—1808 de către armatele franceze au creat condiții favorabile pentru extinderea schimburilor comerciale între coloniile americane

⁶ La scurt timp după ce conducătorul revoluției haitiene, François Dominique Toussaint L'Ouverture a fost capturat și dus în Franța, generalul Leclerc scria cumnatului său, primul consul, Napoleon Bonaparte: „Iată care este părerea mea despre această țară: trebuie să fie suprimați toți negrii din munți, bărbați și femei, și să nu fie lăsați în viață decît copiii sub 12 ani; trebuie să fie exterminată jumătate din negrii de la cîmpie și să nu fie lăsați în viață în colonie nici măcar un mulatru care poartă epeleți” (Eduardo Galeano, *op. cit.*, p.81)

⁷ Samuel Flagg Bemis, *op. cit.*, p. 23.

și neutri și pentru cristalizarea proiectelor privind preluarea moștenirii spaniole în unele teritorii din America. În schițarea unor asemenea proiecte un rol important trebuie că l-a avut Sebastian Francisco Miranda (1750—1816), omul care a sensibilizat Europa în legătură cu nevoia de libertate a Americii latine.

Miranda — „primul creol de marcă din istoria lumii” — încă la 1790 a expus primului ministru englez, William Pitt, planul de emancipare a Americii spaniole, pentru realizarea căruia cerea sprijinul financiar și militar al Angliei. La 1798, Rufus King, ministrul Statelor Unite la Londra, a sprijinit cu entuziasm cererea lui Miranda și a încercat, însă fără succes, să obțină și ajutorul financiar al lui Hamilton. Același lucru a făcut King pe lângă autoritățile de la Washington, dar Jefferson și Madison s-au opus angajării Uniunii în asemenea acțiuni. După oboseitoare demersuri și drumuri, în aprilie 1806, Miranda a reușit să pornească din New York, fără amestecul guvernului american, o expediție militară spre Venezuela, având sub ordine, însă, abia 200 de soldați — francezi, englezi, irlandezi și nord-americani.

Tentativa a eșuat pe coasta venezueleană, nereușindu-se realizarea unei cooperări cu conaționalii lui Miranda ⁸.

În 1808, „marele pelerin” era din nou la Londra încercând să obțină sprijinul necesar pentru o nouă expediție. În 1807 și 1808 englezul William Burke, probabil influențat de demersurile lui Miranda, dar și la curent cu starea de lucruri din Hispano-America, a publicat două cărți în care pleda pentru eliberarea acestora de sub stăpânirea Coroanei spaniole.

Un alt creol de marcă, Antonio Nariño (1765—1823), fizician și chimist din Noua Granada, recunoscut chiar în mediile științifice europene, vedea un model în războiul celor 13 colonii britanice din America de nord și era convins că America hispanică putea să se elibereze dacă avea sprijinul unei mari puteri care, pentru el, nu putea fi decât Anglia, deoarece ea, din motive economice și comerciale, manifesta un interes aparte pentru această parte a Americii.

În 1790, Nariño era la Londra, însă tentativa lui de a angaja sprijinul Marii Britanii pentru eliberarea Americii Spaniole se dovedea prematur, nereușind să-l convingă pe William Pitt.

⁸ R. S. Cotterrill, *Histoire des Amériques*, Payot, Paris, 1946, p. 185; Guillermo Moron, *Istoria Venezuelei*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1980, p. 87, Graham H. Stuart, James L. Tigner, *op. cit.*, p. 557.

Nariño și-a mutat speranța peste Canalul Minecii, la Franța aflată în plină revoluție. În 1794 Nariño, a tradus și publicat *Declarația drepturilor omului și cetățeanului*, ceea ce i-a atras arestarea și expulzarea pe coasta Africii. Va reveni în Noua Granadă pentru a conduce revoluția de eliberare antispaniolă.

Condițiile au devenit mai propice unei politici de subminare a pozițiilor puterilor iberice după 1806—1808. Rămas fără flotă după dezastrul de la Trafalgar, Napoleon a recurs la blocusul continental, interzicând vaselor britanice accesul în porturile europene. Englezii au trebuit să-și intensifice schimburile cu America spaniolă și portugheză.

Ocupînd Portugalia în 1807, Napoleon a determinat un eveniment fără precedent: Curtea de Braganza s-a mutat în Brazilia, care în 1815 era asociată regatului Portugaliei și beneficia de o serie de avantaje politice și comerciale, de care vor profita mai ales englezii a căror flotă asigurase securitatea Curții portugheze în fuga acesteia peste ocean.

În legătură cu rezistența spaniolilor împotriva ocupației napoleoniene, președintele Thomas Jefferson afirma, într-o scrisoare către Claiborne, guvernatorul Louisianei, care trebuia să aducă la cunoștința locuitorilor Floridei de vest (în proporție de 9/10 hispano-americani) spusele președintelui, următoarele: „Dacă ei reușesc, vom fi satisfăcuți să vedem Cuba și Mexicul rămînînd dependente de ei, dar ne-ar displice să le vedem depinzînd de Franța sau Anglia, politic sau comercial. Considerăm interesele lor (spaniolilor) aceleași cu ale noastre și obiectivul amindurora trebuie să fie excluderea oricărei influențe europene din această emisferă”⁹. Era preludivul la ceea ce avea să însemne Doctrina Monroe! Pentru Jefferson și guvernul său obiectivele care se conturau în aceste împrejurări și care au fost trecute în revistă în ședința cabinetului din octombrie 1808, erau anexarea teritoriilor vecine stăpînite de spanioli, adică Florida; libertatea comerțului Statelor Unite cu coloniile spaniole din America; eliminarea influenței europene de pe continentul american. Agenți numiți de guvern urmau să comunice „persoanelor influente” din Cuba și Mexic — hispano-americani — că dacă aceste teritorii rămîneau sub controlul Spaniei,

⁹ *The Thomas Jefferson Papers: Selected with commentary by Frank Donovan, Dodd, Mead & Company, New York, 1963, p. 285; Francisco Pidal, Bolivar: pensamiento precursor del antimperialismo, Casa de las Americas, La Habana, 1977, p. 65.*

Statele Unite erau satisfăcute, dar ar fi extrem de nedorit pentru ele să le vadă trecute sub dominația sau controlul Franței sau Angliei. În această a doua alternativă se recomanda... alegerea independenței!¹⁰

Primul „agent special” trimis de guvernul președintelui Jefferson în Cuba, în 1808, pentru a sonda opinia creolilor în legătură cu o posibilă anexare a insulei la Statele Unite, a fost generalul James Wilkinson. Misiunea acestuia nu a avut urmările așteptate la Washington, deoarece autoritățile spaniole au întrevăzut rosturile „vizitei” lui Wilkinson și i-au blocat contactele cu cubanezii.

În anul 1810, succesorul lui Jefferson în magistratura supremă a Statelor Unite, James Madison, a trimis la Havana, pe William Shaler în calitate oficială de consul, în realitate cu misiunea secretă de a stabili legături cu creolii în vederea anexării insulei. Nici Shaler nu a reușit să înșele pe stăpînii spanioli, el fiind arestat, în 1811, și expulzat.

Departamentul de Stat al Statelor Unite s-a folosit, în tentativa de a-și realiza planurile în legătură cu Cuba, de agentul José Alvarez Toledo, care s-a oferit să declanșeze o răscoală și să instaleze la Havana un guvern subordonat Statelor Unite. Nici acesta nu a avut mai mult succes decât predecesorii săi.

Comandantul escadrei navale a Statelor Unite din golful Mexicului a propus, în 1812, executarea unui atac împotriva portului Havana, dar președintele James Madison, socotind că situația internă a Uniunii nu era propice unei eventuale confruntări armate cu Spania, s-a opus.

În 1801, din motive de economic, Jefferson dispusese suspendarea activității Legației Statelor Unite la Lisabona. Transferarea Curții regale lusitane în Brazilia, în urma invaziei franceze, a oferit guvernului Jefferson ocazia numirii primului consul american la Rio de Janeiro în anul 1808, iar în 1809, președintele Madison a acreditat în Brazilia un ministru plenipotențiar în persoana lui Thomas Sumpeter Jr. Acesta și-a prezentat scrisorile de acreditare în 1810 și a avut drept principală misiune dobîndirea pentru Statele Unite din partea autorităților lusitano-braziliene a clauzei națiunii celei mai favorizate, așa cum, protecția Curții de Braganza, Anglia, obținuse deja¹¹. Strădaniile lui Sumpeter nu au dat rezultate, probabil și din cauza opoziției englezilor

¹⁰ Samuel Flagg Bemiss, *op. cit.*, p. 27.

¹¹ *Ibidem*, p. 26.

care, în 1810, au smuls Brazilici un tratat comercial mult mai favorabil comerțului lor¹². În plus, Sumpeter devenise indezirabil la Curte deoarece refuzase să accepte eticheta „nedemocratică“, ajungând chiar la conflicte cu membrii gărzii regale. A rămas însă la Rio în calitate de reprezentant diplomatic al Statelor Unite. În același timp, Portugalia și Brazilia au fost reprezentate la Washington de către abatele Correa, în calitate de ministru plenipotențiar.

Pe fondul slăbirii totale a autorității spaniole în Florida de vest și, desigur, cu îndrumările de rigoare din afară, a izbucnit revolta imigranților nord-americani de la Baton Rouge, președintele Madison decretând apoi, la 27 octombrie 1810, luarea în posesiune de către Statele Unite a zonei aflate între Mississippi și Perdido Rivers, pe care a plasat-o sub autoritatea teritoriului Orleans.

Între timp fusese declanșată revoluția de eliberare, pentru independență a popoarelor din America spaniolă, pe același fond favorabil al degradării autorității coloniale metropolitane. Apariția noilor autorități în teritoriile care înlăturaseră administrația peninsulară a marcat și începutul diplomației latino-americane propriu-zise, afișarea noilor entități statale în cadrul relațiilor internaționale, înainte chiar ca noile state să-și fi proclamat independența față de Spania. O primă manifestare semnificativă din acest punct de vedere a constituit-o misiunea îndeplinită în Anglia, în 1810, de Simon Bolívar, împreună cu Andres Bello și Lopez Mendez. Cei trei, conform instrucțiunilor Juntei de la Caracas, trebuiau să pledeze pe lângă guvernul englez pentru obținerea medierii Angliei între noua putere de la Caracas și autoritățile peninsulare. Bolívar, însă, a cerut englezilor sprijinul pentru independența absolută a Venezuelei față de Spania¹³. O misiune similară a fost trimisă în Statele Unite, fiind formată din Juan Vicente Bolívar, Telesforo Orea și Rafael Ravengo. Nici una, nici alta nu a obținut medierea sau sprijinul solici-

¹² Tratatul de comerț și navigație semnat în 1810 punea asupra produselor engleze de import o taxă mai scăzută decât se aplica produselor portugheze, iar textul acestuia fusese atît de prost tradus din limba engleză, încît, cuvîntul *policy*, de pildă, a devenit, în portugheză, *poliție*, în loc de politică.

În Brazilia, englezii se bucurau de un drept special în ce privea justiția, prin care se sustrăgeau jurisdicției naționale: Brazilia era „un membru neoficial al imperiului economic al Marii Britanii“. (Eduardo Galeano, *op. cit.*, p. 221).

¹³ Miguel Acosta Saignes, *Accion y utopia del hombre de las dificultades*, Casa de la Americas, Habana, 1977, pp. 449-450.

tat, deși telegramele sosite de la emisarii ajunși la Washington relatau despre „atitudinea favorabilă“ existentă printre americani față de cauza patrioților venezueleni.

Față de evenimentele care aveau loc în America spaniolă, marile puteri europene și Statele Unite au manifestat atitudini diferite, nu de puțin ori contradictorii, dar întotdeauna în strinsă legătură cu propriile interese, cu ceea ce sperau sau puteau să obțină de pe urma dispariției puterii spaniole.

Thomas Jefferson și-a manifestat îndoiiala față de capacitatea popoarelor atât de îndelung oprimare de a-și crea guverne libere și stabile. El scria, în acest sens, lui Lafayette: „Aș vrea să pot da cele mai bune speranțe despre frații noștri din sud. Obținerea independenței lor față de Spania nu mai este de mult o problemă. Dar există una destul de serioasă, ce vor deveni ei? Ignoranți și bigoți, [...] sînt incapabili de autogovernare. Vor cădea sub despotism militar și vor deveni unelte criminale ale ambițiilor propriilor Bonaparte. Dar orice guverne vor forma, ele vor fi guverne *americane*, ce nu vor mai fi amestecate în necontenitele certuri ale Europei [...] America are o emisferă a ei însăși. Ea trebuie să aibă sistemul ei separat de interese, care nu trebuie să fie subordonat celui din Europa. Poziția izolată în care natura a plasat continentul american ar fi trebuit pînă în prezent să-i fie de folos pentru ca nici o scînteie a războiului aprins în alte părți ale globului să nu fie trecută peste întinsul oceanului care ne separă de ele. Și așa va fi“¹⁴.

Prima reacție notabilă a Statelor Unite la evenimentele ce se produceau în America spaniolă s-a produs la 10 decembrie 1810, cînd Congresul a adoptat o rezoluție în care declara că „urmărește cu prietenesc interes crearea de adunări independente în provinciile spaniole din America [...] pentru a căror bunăstare Statele Unite simt o profundă sollicitudine“. Senatul și Camera reprezentanților se angajau să se alătore președintelui în a stabili cu aceste provincii, ca state suverane și independente, relații de prietenie și comerciale, atunci cînd ele „vor fi ajuns la condiția de națiuni, prin justa exercitare a drepturilor lor“¹⁵.

Înainte de a-și pune în vreun fel chestiunea sprijinirii „fraților din sud“, guvernul de la Washington a continuat să se ocupe de problema Floridei, în pofida protestului, adresat în numele Spaniei, dar, desigur, și al țării sale, de către însărcinatul cu afaceri englez, pentru anexarea părții de

¹⁴ The Thomas Jefferson Papers, pp. 285 — 286.

¹⁵ Francisco Pidal, *op. cit.*, pp. 57 — 58.

vest a acestui teritoriu. La cererea președintelui Madison, Congresul a adoptat, la 15 ianuarie 1811, o rezoluție secretă care autoriza ocuparea Floridei de est, pentru a nu trece „în mâinile unei puteri străine”^{15bis}. Ocuparea zisului teritoriu se putea face, fie prin înțelegere cu „autoritățile locale”, fie, dacă era necesar, prin folosirea armatei și flotei. Operațiunea, însă, a trebuit să fie amînată, deoarece în urma acțiunilor întreprinse de englezi împotriva navelor comerciale ale Statelor Unite, la insistențele plantatorilor și speculanților de pămînturi din sud, la 18 iunie 1812, guvernul lui Madison a declarat război Angliei. După o serie de insuccese, între care și ocuparea capitalei de către trupele engleze, negocierile de pace, duse la Gand și încheiate la 25 decembrie 1814, au prevăzut *statu-quo antebellum*.

Deși încurajase în întrecaga perioadă anterioară izbucnirii războiului pentru independență spiritele hispano-americane împotriva spaniolilor, după 1810, un timp, politica engleză a fost dacă nu ostilă patrioților, în mare măsură ezitantă și contradictorie, „duplicitară”, „ale cărei inflexiuni au ținut seama de necesitatea de a favoriza comerțul englez, de a face imposibilă căderea Americii Latine în mâinile nord-americanilor sau ale francezilor și de a preveni o posibilă contaminare de iacobinism a noilor țări care se angajau pe calca obținerii libertății”¹⁶.

Sperînd în reconcilierea dintre metropola iberică, aliata sa, și coloniile răscolite, Anglia credea că va putea beneficia de sprijinul acestora din urmă în războiul împotriva Franței. Din această cauză, deși la 25 mai 1810, cînd la Buenos Aires s-a constituit Junta revoluționară, vasele britanice aflate în larg au salutat evenimentul cu salve de tun, oficialitățile de la Londra au refuzat să mai primească emisarii coloniilor revoltate, au interzis accesul vaselor lor în porturile britanice și au prohibit exportul către America spaniolă. Adică, invers de cum a procedat guvernul Statelor Unite care, plasîndu-se oficial pe poziția de neutralitate în conflictul ce opunea Spania și America, a acceptat sosirea de emisari latino-americani, a aprobat uneori intrarea vaselor acestora în porturile nord-americane, precum și achiziționarea de arme și muniții de la firme particulare.

Poate că aprecierea politicii celor două mari puteri anglo-saxone, în prima perioadă a războiului de independență a

^{15bis} Samuel Flagg Bemis, *op. cit.*, p. 29.

¹⁶ Eduardo Galeano, *op. cit.*, pp. 215—216.

popoarelor din America spaniolă, după care Statele Unite au fost „non-beligerante” în favoarea latino-americanilor, iar Anglia a fost „non-beligerantă” în favoarea Spaniei, nu este departe de adevăr ¹⁷.

Junta supremă din Caracas a fost prima care a trimis în iunie 1810 o misiune diplomatică în Statele Unite. În fruntea ei se afla Juan Vicente Bolívar și cuprindea pe Telesforo Orea și José Rafael Ravengo. A fost primită de dr. Thornton, prieten al președintelui Madison, apoi de însuși șeful executivului american și de Secretarul Departamentului de Stat. Cererea patrioților de a fi sprijiniți să achiziționeze arme și pentru recunoașterea Juntei de la Caracas a rămas nesatisfăcută, președintele Madison promițând însă, trimiterea unui agent la Caracas, după ce autoritățile venezuelane ar fi decretat libertatea comerțului!

Cam în același timp, Manuel Palacio Fajardo încerca, în numele guvernului Cartegena — Nueva Granada — să stabilească relații diplomatice cu guvernul Statelor Unite. La demersurile pe care le-a întreprins în acest scop, Departamentul de Stat, prin semnătura lui James Monroe, a răspuns la 29 octombrie 1812: „Statele Unite se află în pace cu Spania și nu pot [...] să facă nici un pas care ar compromite neutralitatea lor” ¹⁸.

Președintele Madison a refuzat să primească pe Diego de Saavdra și pe Juan Pedro de Aguirre, în 1811 și pe Alvarez Thomas, în 1816, agenți diplomatici acreditați de guvernul de la Buenos Aires, iar James Monroe, Secretar al Departamentului de Stat, l-a umilit, pur și simplu, pe Gutierrez de Lara, agentul diplomatic al Mexicului căruia i-a propus încorporarea acestuia la Statele Unite ¹⁹.

Totuși, în 1810 și 1811, în guvern reprezentanții Venezuelei și, respectiv, ai Buenos Aires-ului și Mexicului au fost bine primiți de către președintele Statelor Unite și de către secretarul Departamentului de Stat, însă fără vreun efect pozitiv pentru lupta patrioților hispano-americani. Washingtonul a trimis, la rîndul său, pe lângă juntele revoluționare, mai întii agenți de navigație și comerț, apoi consuli și agenți diplomatici, desemnați de președinte și confirmați de Senat. Scopul urmărit prin acești informatori politici era de a constata la fața locului cum se puteau obține teritoriile pe

¹⁷ *Ibidem*, p. 32.

¹⁸ Francisco Pidal, *op. cit.*, p. 59.

¹⁹ *Ibidem*, p. 62.

seama Imperiului spaniol ce se destrăma și cum se putea realiza extinderea comerțului dintre Statele Unite și lumea latino-americană care-și deschidea porțile comerțului internațional.

Agentul american care s-a distins prin activitatea depusă, pe lângă juntele revoluționare din America de sud, a fost Joel R. Poinsett, trimis în 1810 la Buenos Aires. În decembrie 1811 Poinsett a trecut în Chile, unde José Miguel Carrera, președintele juntei guvernative, l-a primit cu entuziasm și i-a mărturisit simpatia și prietenia chilienilor pentru Statele Unite. Poinsett a răspuns, exprimându-și bucuria de a fi primul american care a avut privilegiul de a stabili relații între cele două națiuni, care puteau să se unească ca aliați și prieteni „naturali”. Poinsett și-a depășit în multe privințe misiunea de agent observator, devenind partizan pătimaș al cauzei chilene, un ajutor al lui Carrera și furnizor de nume și adrese din Statele Unite unde chilienii puteau achiziționa arme și muniții. Izbușirea noului război anglo-american în 1812 a spulberat iluzia lui Poinsett și speranțele chilienilor într-un ajutor direct din partea Statelor Unite. În schimb, atitudinea patrioților chileni față de Statele Unite în anii acestui război a fost pozitivă, vasele de război americane putând intra în porturile chilene. Oricum, misiunea lui Poinsett la Buenos Aires și în Chile a fost apreciată elogios de Secretarul Departamentului de Stat, James Monroe²⁰.

Revoluția hispano-americană s-a desfășurat, deci, în prima ei fază — 1810—1814, fără ajutor direct, efectiv din partea vreunei puteri străine, deși un conducător precum Simón Bolívar a sperat ca un asemenea ajutor să vină din partea Angliei sau Statelor Unite, fie sub formă de împrumuturi, fie sub aspect politico-diplomatic. Delegații trimiși de ei în posesiunile engleze din Antile în acest scop au fost arestați din ordinul guvernatorului britanic. De aceea, Bolívar a socotit, cu deplină îndreptățire, că în lipsa sprijinului extern, condiția esențială pentru asigurarea supraviețuirii, dacă nu pentru obținerea victoriei împotriva Spaniei, era unitatea tuturor teritoriilor și populațiilor acestora, angajate în războiul de eliberare. Or, această unitate lipsea chiar în interiorul aceleiași entități administrative, cum era, spre exemplu, Noua Granada, unde, în 1811, apăruseră două state, Cundinamarca și Provinciile Unite, iar relațiile dintre ele erau departe de a fi de colaborare.

²⁰ Graham H. Stuart, James L. Tigner, *op. cit.*, p. 616.

În *Memoriul către cetățenii Noii Granade din partea unui locuitor al Caracasului*, scris la 15 decembrie 1812, la Cartagena, Simón Bolívar cerea granadinilor să se unească cu venezuelenii în lupta împotriva dșșmanului comun. Lipsa de cooperare a forțelor revoluționare și patriotice a făcut ca, din 1814, odată cu reinstaurarea absolutismului în Spania, toate teritoriile eliberate pînă atunci, cu excepția Buenos Aires-ului, să fie recucerite de armatele peninsulare. Ferdinand al VII-lea se gîndea chiar să se alătore Angliei în războiul contra Statelor Unite pentru a redobîndi Louisiana. Nu a mai fost posibil deoarece în decembrie 1814 s-a încheiat pacea. În aceeași lună, sosea la Washington, în calitate de ministru plenipotențiar al Spaniei, Luis de Onís. Evenimentul a marcat o oarecare modificare a politicii Statelor Unite față de latino-americani aflați atunci în mare dificultate: Președintele James Madison a sistat trimiterea de consuli în provinciile revoltate din Hispano-America. În schimb, Secretarul Departamentului de Stat a revenit la practica trimiterii de „agenți de navigație și comerț”, evident, cu aceleași însărcinări ca și agenții consulari. Era un gest de liniștire a spaniolilor că Statele Unite nu aveau de gînd să recunoască „guvernele rebele”. „Agenți de comerț și navigație” au fost trimiși la Buenos Aires, la Guaira, la Valparaiso și Lima.

Între timp, la 25 aprilie 1817, Monroe ceruse lui Joel Poinsett să plece la Buenos Aires pentru a se informa asupra stărilor de lucruri de aici. Poinsett a refuzat și președintele Monroe a numit în locu-i o delegație din trei care, însă, nu a putut să pornească spre destinație pînă în decembrie 1817. În mesajul din 2 decembrie 1817, adresat Congresului, Monroe își exprima simpatia și bunăvoința platonice față de patrioții latino-americani, dar reafirma politica de neutralitate a Statelor Unite, așa cum i-o cerea și impunea Secretarul Departamentului de Stat, John Quincy Adams.

În mesajul lui Monroe se spunea că „celor două grupări (Spania și patrioții — C.B.) li s-a refuzat ajutoare în oameni, alimente, vase și muniții...”, iar conflictul dintre ele „nu prezintă aspectul unei rebeliuni sau insurecții, ci mai degrabă al unui război civil între partide și grupări ale căror forțe sînt echilibrate și care sînt urmărite fără preferință de către puterile neutre”²¹.

²¹ Francisco Piñal, *op. cit.*, p. 60.

În august 1815, a fost desemnat agent al oraşului stat Cartagena (Indiilor) pe lângă guvernul Statelor Unite, Pedro Gual. Prin numirea lui se urmărea achiziţionarea de arme şi muniţii şi recunoaşterea independenţei Cartagenei. Gual a putut constata indiferenţa oficialităţilor americane, iar după căderea Cartagenei şi Bogotei în mâinile spaniolilor, în decembrie 1816, dezinteresul total faţă de soarta patrioţilor sud-americani.

Deşi nu mai reprezenta o autoritate de stat, Pedro Gual a rămas în Statele Unite reuşind să închege legături cu oameni de afaceri şi politicieni nord-americani, care au servit cauzei patrioţilor în anii următori.

La 5 ianuarie 1817, Símon Bolívar a desemnat pe generalul Lino de Clemente ca agent şi însărcinat special al Republicii Venezuela (cea de-a treia, care nu exista încă — C.B.) pe lângă guvernul Statelor Unite ale Americii.

În acel moment, lupta de eliberare de sub dominaţia spaniolă a fost extinsă de patrioţi şi în limitele de nord ale stăpînirii Spaniei, adică la proximitatea frontierelor de sud ale Statelor Unite, patrioţii convingîndu-se de însemnătatea strategică a coastei orientale a peninsulei Florida, zonă de tranzit între nordul industrial al Americii şi America de Sud.

De aceea, la 30 martie 1817, Pedro Gual, Lino de Clemente, agenţii lui Bolívar, şi Martin Thomson, agentul Buenos Aires-ului, au decis ca Gregor Mac Gregor, scoţianul care din 1811 lupta alături de hispano-americani, obţinînd, în calitate de general, importante victorii împotriva spaniolilor, în Venezuela, să ocupe un port pe coasta orientală a peninsulei Florida, ceea ce Mac Gregor a întreprins cu un detaşament de 150 patrioţi la 29 iunie 1817, ocupînd insula Amelia, la coasta atlantică a Statelor Unite, la nord de Jacksonville şi în faţa vărsării riului Saint Mary. Patrioţii au proclamat imediat Republica Florida, iar Ferdinandina, principalul port al insulei, capitala noului stat, arborînd tricolorul Venezuelei, constituind un guvern. Locuitorii insulei Amelia erau nord-americani şi de origine spaniolă.

Acţiunea lui Mac Gregor avea o importanţă tactică şi strategică deosebită, în condiţiile create de decretarea de către Símon Bolívar a blocadei coastelor Guayanei, Cumanei şi Barcelonei. Republica Florida reprezenta, pentru patrioţi, baza navală necesară pentru a împiedica şi opri orice ambarcaţiune care ar fi fost destinată regalştilor din Venezuela şi, indiferent de pavilion, ar fi încercat să spargă

blocada introdusă de Bolívar. Evenimentele au confirmat acest lucru.

La începutul lui iulie 1817, o flotilă venezuelană a capturat vasul nord-american *Tigre* care transporta mărfuri din Orinoco pentru Statele Unite, în schimbul armamentului destinat spaniolilor.

Puțin mai târziu, tot din ordinul lui Bolívar, vasele venezuelane au pus stăpînire pe un alt vas nord-american, *Liberty*, care transporta muniții pentru spanioli. Toate demersurile autorităților de la Washington pentru anularea confiscării acestora au fost zadarnice²².

Crearea Republicii Florida a provocat nemulțumire în Statele Unite, președintele Monroe văzînd în acțiunea patrioților venezuelani „o simplă aventură privată și fără autoritate”. Conform clauzelor secrete ale legii adoptate de Congres în 1811, Statele Unite nu puteau accepta transferul vreunei părți a peninsulei Florida către altă putere străină. Guvernul revoluționar era socotit, deci, o putere străină.

În Republica Florida, în locul lui Mac Gregor, ca șef al forțelor militare a fost desemnat, de Clemente și Gual, comandantul L. Aury, din armata revoluționară venezuelană. Schimbarea a prilejuit actele de nesupunere ale guvernatorului civil, Ruggels Hubbard și ale trezorierului Irwin, nord-americani, moment în care vasul de război venezuelan *America Libre* a intrat în portul Ferdinand, cu 130 de pasageri, cu 74 oameni în echipaj și trei tunuri. În insulă s-a produs o puternică ciocnire între nord-americani și patrioți, seldată cu victoria celor din urmă, Aury decretînd legea marțială și condamnînd la moarte pe Hubbard pentru nesupunere și trădare. Ordinea fiind restabilită, s-au desfășurat alegeri care au desemnat pe Aury guvernator al insulei. În acest moment — sfîrșitul anului 1817 — au intervenit oficialitățile civile și militare ale Statelor Unite.

Comerțul de contrabandă, încurajat de patrioții sud-americani, în lipsa unor raporturi comerciale oficiale, și tolerat de nord-americani, a provocat numeroase incidente și chiar ciocniri cu unități ale armatei Statelor Unite.

Un asemenea incident s-a produs prin capturarea și incendierea vasului venezuelan *Tentativa*, de către crucișătorul de război al Statelor Unite *Saranc*, de sub comanda căpitanului John Elton. Motivul? *Tentativa* ar fi violat apele teritoriale nord-americane. De fapt, președintele

²² *Ibidem*, p. 106.

James Monroe și Secretarul de Stat John Quincy Adams deciseseră să suprimă Republica Florida. În mesajul său din 2 decembrie 1817, Monroe arăta că din ordinul său „trupele statelor Unite vor debarca și expuiza grupul de contrabandiști, aventurieri și jefuitori“ din insula Amelia. La 22 decembrie 1817, comandorul J. D. Henley și maiorul J. Bankhead au comunicat comandantului Aury ordinul prin care intrau, în numele Statelor Unite, în posesia insulei Amelia²³.

Lino de Clemente s-a adresat în mai multe rânduri lui Simon Bolívar pentru a-l convinge de necesitatea păstrării controlului asupra insulei Amelia și pentru a declara apoi întreaga Florida stat liber, suveran și independent, separat complet de Mexic. Patrioții nu au putut întreprinde așa ceva, cu toate insistențele lui Clemente. În schimb, din această cauză, agentului lui Bolívar, i s-a refuzat primirea ca reprezentant al Venezuelei de către Secretarul de Stat al Statelor Unite²⁴.

În iunie 1818, la Angostura, capitala de atunci a Venezuelei revoluționare, a sosit J. B. Irwing, în calitate de agent diplomatic cu o triplă misiune:

1. Să exprime simpatia Statelor Unite pentru noile state din *America de Sud*, deci în afara zonei de interes pentru posibile expansiuni nord-americane — sudul Americii de Nord, America Centrală și Caraibe;

2. Să protesteze în legătură cu confiscarea vaselor nord-americane *Figre și Liberty*;

3. Să lămurească situația provocată de ocuparea insulei Amelia de către forțele militare ale Statelor Unite²⁵.

Sosirea lui Irwing, ca agent diplomatic pe lângă guvernul Venezuelei, l-a determinat pe Simon Bolívar să-i sporească atribuțiile lui Lino de Clemente, numindu-l trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al Venezuelei pe lângă guvernul Statelor Unite al Americii de Nord, cu misiunea de a solicita „recunoașterea Republicii Venezuela ca stat liber și independent“, de a încheia convenții și tratate care să pună bazele unor relații comerciale și politice „care convin celor două națiuni“²⁶.

Eliberatorul va acorda diplomatului nord-american acreditat pe lângă guvernul său același tratament de care se va bucura generalul Lino de Clemente din partea Casei Albe,

²³ *Ibidem*, pp. 109—111.

²⁴ *Ibidem*, pp. 112—113.

²⁵ *Ibidem*, p. 113.

²⁶ *Ibidem*, p. 122.

fără însă să cedeze în ceea ce privește dreptul și justetea măsurii de sechestrare a celor două vase care încălcaseză blocada în favoarea adversarului spaniol.

La începutul anului 1816, Junta din Buenos Aires trimisese la Washington, pentru a-i reprezenta interesele, pe colonelul Martin Thompson. Deoarece Buenos Aires nu-și proclamase încă independența, Thompson nu s-a bucurat de prea mare atenție din partea autorităților americane.

După ce, la 9 iulie 1816, Congresul general reunit la Tucuman a proclamat independența Provinciilor Unite Rio de la Plata, noul trimis al guvernului din Buenos Aires a fost Don Manuel Hermenegildo de Aguirre. Acesta a fost primit confidențial de către președintele James Monroe care l-a informat că, deși are toată simpatia pentru Provinciile Unite, independența noului stat nu putea fi recunoscută decât după o dezbaterie publică în Congres.

În notele din octombrie și decembrie 1817, Aguirre a anunțat oficial proclamarea independenței țării sale și, respectiv, a cerut recunoașterea ca atare din partea Statelor Unite ale Americii²⁷.

Cînd, la 25 martie 1818, James Monroe, în discursul rostit în Camera reprezentanților, s-a aventurat să recunoască independența Provinciilor Unite Rio de la Plata, moțiunea supusă dezbaterii Congresului a fost respinsă.

În august 1818, Manuel Hermenegildo de Aguirre, acreditat atât de guvernul de la Buenos Aires, cît și de cel de la Santiago de Chile, a solicitat, din nou, guvernului Statelor Unite recunoașterea oficială a independenței celor două țări. Încălcînd normele de drept internațional și pe cele de gazdă, autoritățile de la Washington au dispus arestarea lui Aguirre, deoarece „a încercat să încalce legile neutralității”²⁸.

Demersurile pentru recunoașterea independenței Provinciilor Unite Rio de la Plata au fost continuate de David C. de Forest, dar scrisorile sale de acreditare nu au fost recunoscute de guvernul Statelor Unite. Totuși, la 13 decembrie 1818, Secretarul de Stat, John Quincy Adams, răspundea lui de Forest că de vreme ce guvernul de la Buenos Aires nu acordase încă Statelor Unite avantajele

²⁷Graham Stuart, James L. Tigner, *op. cit.*; p. 559.

²⁸ Francisco Pidal, *op. cit.*, p. 61.

²⁹ *Ibidem.*

așteptate — economice și comerciale --, era „prematură recunoașterea independenței“²⁹.

Poziția Statelor Unite vroia să pară și, de fapt, era de neutralitate. Totuși, patrioții latino-americani, datorită relațiilor particulare statornicite cu ani în urmă sau mai recent, uneori cu acordul tacit al unor instituții de stat, au putut să-și procure arme, muniții, vase de război etc. Astfel, în 1816, Departamentul Armatei al Statelor Unite a acceptat ca unele „surplusuri“ de praf de pușcă să poată fi vândute agentului venezuelean. Apoi, agenți sud-americani au cumpărat și echipat în porturile Baltimore și New Orleans, vase cu echipaje nord-americane care achiziționau, prin contrabandă, produse pe care le transportau în puncte special fixate, de unde le ridicau patrioții latino-americani.

La începutul anului 1816, José Miguel Carrera, liderul chiliean, a mers în Statele Unite pentru a solicita sprijin în lupta antispaniolă, misiune în care avea alături pe comandantul Porter și pe Poinsett, deci un diplomat și un militar americani. Nu a obținut însă nimic pe cale oficială³⁰.

La 4 decembrie 1817, președintele Statelor Unite, James Monroe, a trimis în America de sud o misiune de informare alcătuită din trei agenți. Unul dintre ei, Teodor Bland, a mers în Chile, s-a amestecat în disputele politice dintre patrioți și a informat defavorabil despre aceștia. În același timp, a survenit o serie de neînțelegeri între comandanții unor vase militare americane și comandantul forțelor navale chilene, lordul Cochrane.

Pentru a da satisfacție ministrului plenipotențiar al Spaniei, care se plîngea guvernului american de frecvențele violări ale neutralității Statelor Unite în favoarea „rebelilor“, în 1817 Congresul american a votat o lege de neutralitate care a limitat aceste violări, dar nu le-a pus capăt³¹.

Gestul de curtuozie făcut de americani se explică prin aceea că ei reveniseră la tentativele de a intra în posesia Floridei de est, plantatorii din Tennessee cerînd guvernului să ocupe cît mai repede acest teritoriu pentru a fi „protejați“ de raidurile aventurierilor și pentru a se pune capăt existenței unui refugiu al sclavilor de pe plantațiile lor. Americanii erau convinși că Spania, atunci, nu va primi spri-

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ Graham Stuart, James L. Tigner, *op. cit.*, p. 611.

³¹ *Histoire des relations internationales*, Publiée sous la direction de Pierre Renouvin, tome, VI, *Le XIX-e siècle*, II, *De 1871 à 1914, L'apogée de l'Europe*, Paris, Hachette, 1955, p. 91.

jinul nici unei puteri europene pentru protecția teritoriilor ei periferice sau pentru restaurarea controlului ei absolut în teritoriile răsculate.

Generalul Andrew Jackson, expansionist convins, a rezolvat chestiunea, ocupînd, în 1818, Florida de est. În timpul expediției militare americane au fost executați doi cetățeni britanici, gest față de care guvernul de la Londra nici măcar nu a protestat. Pentru Spania era o dovadă clară că Anglia se dezinteresa total de viitorul celor două Floride. Formal, Congresul a dezavuat acțiunea lui Jackson, dar guvernul a acceptat faptul împlinit și, prin tratatul încheiat la 22 februarie 1819 (Tratatul Adams-Onis), Spania ceda Statelor Unite cele două Floride, fără nici o plată. Guvernul american, însă, se angaja să preia despăgubirile reclamate de cetățenii americani, drept daune comerciale, pe seama Spaniei, în valoare de cinci milioane dolari³². În aceste împrejurări, John Quincy Adams avea motive întemeiate să declare reprezentanților diplomației ai Columbiei și Provinciilor Unite Rio de la Plata, Manuel Torres și, respectiv, Manuel Hermenegildo de Aguirre, că „pentru moment, Statele Unite au intenția de a păstra o strictă neutralitate”³³.

Sfîrșitul războaielor purtate de coalițiile statelor feudale, organizate de Anglia, împotriva Franței napoleonice și hotărîrile adoptate de învingători, în cadrul Congresului de la Viena (1814—1815), au însemnat începutul unui nou capitol al relațiilor internaționale, în care, s-a vrut să domnească principiul legitimismului și puterea Sfintei Alianțe, feudale și reacționară.

În anul 1817, Spania absolutistă a aderat la *Actul final* al Congresului de la Viena și a intrat în Sfînta Alianță. Cercul celor care își mărturiseau interesul față de evenimentele din America se lărgea. Pe lângă Statele Unite și Anglia se manifestă Franța și Rusia.

În America spaniolă, patrioții continuau lupta în poziția unor dificultăți deosebit de mari. Aveau nevoie de ajutor, aveau nevoie de unirea forțelor într-un unic șuvoi revoluționar, patriotic, antispaniol. Sufletul acestei lupte devenise Simon Bolívar care, la 14 iunie 1815, a reușit să ajungă la Kingston, în Jamaica, bucurîndu-se de ospitali-

³² *Ibidem*; Al Vianu, *Istoria S.U.A.*, Editura Științifică, București, 1973, p. 48. Guvernul american din acest moment crede că Anglia va pune stăpînire pe Cuba drept compensație și pentru a stăvili expansiunea Statelor Unite spre Caraibe (Francisco Pidal, *op. cit.*, p. 68).

tatea oferită cu generozitate de negustorul britanic Maxwell Hyslop. Până la 18 decembrie 1815, Bolívar a făcut tot ce i-a stat în putință pentru a crea în rândurile opiniei publice un curent de simpatie favorabil luptei pentru independență a hispano-americanilor. În articolele publicate în „Royal Gazette” și prin scrisorile adresate unor oameni influenți, Eliberatorul urmărea să obțină sprijinul Angliei. Semnificativă din punct de vedere al rolului pe care Bolívar îl atribuia Europei și Statelor Unite în procesul de emancipare a Americii latine este *Scrisoarea din Jamaica* din 5 septembrie 1815. El atrăgea atenția asupra genocidului la care se dedau armatele spaniole, asupra jafului, umilințelor și înjosirii la care „americani” erau supuși. Erau firești întrebările sale: „Iar Europa civilizată, comerciantă și iubitoare de libertate permite ca un șarpe bătrîn să devoreze, numai din dorința de a-și satisface mania sa otrăvită, cea mai frumoasă parte a globului nostru? Rămîne oare Europa surdă la strigătul propriului său interes? [...] ajung să cred că se aspiră să dispară America”³⁴.

Bolívar avea încredere în idealul pentru care conaționali săi luptau și se sacrificau. Ajutorul pentru înfăptuirea acestui ideal era necesar și de aceea el afirma cu încredere că „așteptăm pe drept cuvînt ca toate națiunile culte să se grăbească să ne ajute, ca să dobîndim un bun ale cărui avantaje sînt reciproce pentru ambele emisfere”.

Nu renunță ușor la gîndul că ani în șir speranțele hispano-americanilor au fost înșelate. „Nu numai europenii, dar pînă și frații noștri din Nord au rămas ca niște simpli spectatori în fața acestei încelestări care, ca esență, este cea mai dreaptă, iar ca rezultate cea mai frumoasă și mai importantă din cîte s-au ivit în veacurile vechi și moderne”³⁵. (s.n.)

În perspectiva eliberării, Bolívar opta pentru crearea celei „mai mari națiuni de pe lume”, în care să se regăsească toate teritoriile care făcuseră parte din imperiul Spaniei.

„Este de altfel o idee măreață — scria Bolívar — să încerci să fornezi din Lumea Nouă o singură națiune cu o singură legătură care să unească părțile între ele și întregul. Pentru că își are o obîrșie, o limbă, aceleași obiceiuri și o religie va trebui să aibă așadar o singură cîrmuire care să

³³ *Histoire des relations internationales*, VI, I, pp. 91—92.

³⁴ *Simón Bolívar, Idei fundamentale*, Caracas, 1980, p. 56.

³⁵ *Ibidem*, p. 58.

unească într-o singură confederație diferitele state care se vor forma [...] Ce bine ar fi ca Istmul Panama să fie pentru noi ceea ce Istmul Corintului este pentru greci!

Bine ar fi ca într-o bună zi să avem norocul de a instala acolo un congres slăvit, al reprezentanților republicilor, regatelor sau imperiilor ca să trateze și să discute înaltele interese ale păcii și ale războiului cu națiunile din celelalte trei părți ale lumii"³⁶. (s.n.).

America lui Bolívar avea nevoie de unire pentru a învinge. „America — scria el — s-a aflat pe sine, fiind părăsită de toate națiunile, izolată în mijlocul universului, fără relații diplomatice și nici ajutoare militare... ”³⁷.

La 31 decembrie 1815, Bolívar se găsea la Port-au-Prince în capitala Republicii negre, caspete al lui Alexandru Petion, republicanul înflăcărat și entuziastul partizan al eliberării întregii Americi latine. Conducătorul negru a oferit în două rânduri ajutor lui Bolívar pentru expediția pornită din Haiti spre Venezuela la 31 martie 1816, care a eșuat, și pentru expediția pornită din Haiti spre Venezuela în decembrie 1816, reușită în schimbul promisiunii că acesta îi va elibera pe sclavii din Venezuela!³⁸

După reluarea luptelor cu spaniolii începând din 1817, alături de patrioți s-au aflat câteva mii de voluntari din Europa și Statele Unite. După 1818, un număr însemnat de britanici — circa 6000 — lăsați la vatră de către Wellington s-au alăturat lui Bolívar constituind o adevărată Legiune britanică. Flota forțelor patriotice chilene se afla sub comanda amiralului englez lord Cochrane. În bătălia și la obținerea victoriei de la Carabobo, din 24 iunie 1821, alături de trupele lui Bolívar au participat mulți soldați britanici³⁹.

Când în iulie 1820, spaniolii au propus suspendarea ostilităților, Simón Bolívar a pus condiția recunoașterii Republicii Columbia. Armistițiul încheiat însemna nu numai recunoașterea patrioților ca beligeranți, ci și, implicit, recunoașterea Columbiei.

Preocupat în cel mai înalt grad de realizarea unității forțelor revoluționare și patriotice, politice și militare, Bolívar s-a adresat în acest sens în mai multe rânduri lui José de San Martín, amiralului Cochrane, lui Bernardo O'Higgins

³⁶ *Ibidem*, pp. 79—80.

³⁷ *Ibidem*, p. 83.

³⁸ Guillermo Moron, *op. cit.*, p. 127.

³⁹ *Ibidem*, p. 138; R. S. Cotterill, *op. cit.*, pp. 195—196.

etc.⁴⁰ De asemenea, Simón Bolívar a procedat la trimiterea unor misiuni diplomatice în Europa care să pledeze cauza independenței. Una dintre acestea a fost încredințată lui Francisco A. Zea care, la 8 aprilie 1822, de la Paris, s-a adresat printr-un manifest guvernelor europene pe care le prevenea că statele latino-americane vor interzice orice comerț cu țările care nu le vor recunoaște⁴¹.

În 1823, Simón Bolívar a propus guvernului de la Buenos Aires încheierea unei alianțe a tuturor teritoriilor eliberate de sub dominația spaniolă, dar propunerea sa a fost respinsă.

Eliberatorul a luat cunoștință de ceea ce va deveni *Doctrina Monroe* la 9 aprilie 1824 și a avut prilejul să se refere numai de două ori la mesajul președintelui Monroe, nemanifestînd, se pare, un interes deosebit pentru conținutul său⁴².

La sfîrșitul anului 1817, cancelarul Rusiei, Nesselrode, într-o notă către guvernul englez, propunea o mediere colectivă a marilor puteri pentru a se pune capăt revoltei hispano-americanilor. Cum? Spania să fie convinsă să stabilească în posesiunile ei din America un regim constituțional și să deschidă aceste teritorii comerțului internațional. Nesselrode nu viza folosirea forței, ci numai o „presiune economică” din partea Puterilor asupra rebelilor⁴³.

În noiembrie 1818, la Conferința de la Aix-la Chapelle a Sfîntei Alianțe s-a produs apropierea punctelor de vedere rus și francez în legătură cu conflictul spaniolo-latino-american. Ducele de Richelieu, fără să dorească o restaurare a suveranității Spaniei asupra teritoriilor din America, a propus ca, printr-o mediere între metropolă și revoltați, să se obțină instalarea unor regimuri monarhice în America, în frunte cu principii spanioli. Spania trebuia sfătuită să nu pună problema folosirii forței de către Puteri, deoarece guvernul britanic nu ar fi consimțit niciodată să fie folosite mijloace coercitive împotriva insurgenților.

Cele două tentative de mediere au rămas fără urmări, cu deosebire din cauza opoziției Angliei, dar și a faptului că

⁴⁰ Miguel Acosta Saignes, *op. cit.*, pp. 319—321.

⁴¹ M. Kossok, *Im Schatten der Heiligen Allianz. Deutschland und Lateinamerika. Zur Politik der deutschen Staaten gegenüber der Unabhängigkeitsbewegung Mittel und Südamerikas*, Academie Verlag, Berlin, 1964, p. 118.

⁴² H. Miguel Acosta Saignes, *op. cit.*, p. 417.

⁴³ *Ibidem*, p. 93.

Ferdinand al VII-lea, în megalomania lui, era convins că va putea pune capăt revoluției hispano-americanilor cu propriile forțe. Austria și Prusia deși nu puteau să accepte contestarea de către „rebeli“ a unei puteri monarhice legitime, fără interese speciale în America, au rămas în expectativă, negîndindu-se să sprijine prin forță Spania.

Intrucît Spania nu ratificase încă tratatul Adams-Onis sau, cum i s-a spus, *Tratatul Intercontinental*, la 7 decembrie 1819, președintele Monroe a cerut Congresului avizul pentru ocuparea cu forța a teritoriului Floridei de est, prilej pentru Henry Clay, expansionist, președinte al Camerei reprezentanților, să ceară și anexarea Texasului. Comitetul pentru relații externe al Camerei reprezentanților a întocmit un plan de ocupare „mandatară“ a Floridelor, dar președintele Monroe, la cererea lui Adams, a temporizat pînă la sosirea noului ministru plenipotențiar al Spaniei.

Acesta (generalul Vives) a sosit la Washington în aprilie 1820 și a adus la cunoștința Casei Albe noile cereri ale guvernului său, drept preț pentru ratificarea *Tratatului Intercontinental* și anume: întărirea măsurilor de neutralitate; garantarea formală a integrității posesiunilor spaniole din America; nerecunoașterea vreuncea din provinciile revoltate. Adams le-a respins, motivînd că Statele Unite au respectat neutralitatea, dar a mărturisit diplomatului spaniol că guvernul său „probabil nu va precipita recunoașterea independenței sud-americanilor“⁴⁴.

Abia după izbucnirea revoluției la Madrid, Consiliul de Stat al Spaniei, convins că refuzul nu ar împiedica în nici un fel intrarea Statelor Unite în posesia teritoriului dorit, a avizat ratificarea, ceea ce noul Cortes a și făcut la 30 septembrie, iar regele a contrasemnat la 24 octombrie 1820.

În acest context este de amintit ceea ce scria Bolívar, la 25 mai 1820, secretarului său general și viitor ministru de externe al Columbiei, José Tomas Ravengo, despre politica Statelor Unite ale Americii: „Niciodată o conduită mai infamă decît a nord-americanilor față de noi [...] cu proteste și oferte, care erau false, ne-au lingușit pentru a intimidă pe spanioli și pentru a-și realiza propriile interese“. Învățămintele pentru hispano-americani? „Să nu ignorăm pe nord-americani ale căror interese sînt legate de cele ale Angliei și Spaniei. Nu trebuie să ne amăgim cu aparențe deșarte!“⁴⁵.

⁴⁴ Samuel Flagg Bemis, *op. cit.*, p. 42.

⁴⁵ Francesco Pidival, *op. cit.*, p. 124.

Marea Britanie, care se erijase, între 1808 și 1814 în apărătorul Spaniei, a obținut tot ceea ce dorise: dreptul deplin de a face comerț cu coloniile spaniole din America. După 1814, englezii au urmărit să-și mențină acest drept și politica guvernului din această perioadă a fost politica industrișilor, armatorilor și bancherilor. Dacă noile state din America recunoșteau interesele acestora, atunci Anglia nu mai avea nici un motiv să sprijine reinstaurarea stăpînirii spaniole în America.

De fapt, cum se știe, Anglia reușise să controleze încă înainte de revoluția hispano-americană o parte însemnată a comerțului legal dintre Spania și coloniile sale americane.

La 29 mai 1810, noua putere instalată la Buenos Aires a anulat o serie de interdicții care îngreuiau relațiile comerciale cu străinătatea, apoi taxele de export la piei și seu au fost reduse de la 50% la 7,5%. În iulie 1810 a fost ridicată interdicția de a se exporta aur și argint în monede, iar în septembrie același an au fost din nou micșorate taxele de import și de export.

Din 1813, în Provinciile Unite Rio de la Plata comerțul a devenit cu totul liber, negustorii britanici reușind să surclăseze pe cei germani și francezi, dar și să dea o lovitură de moarte meșteșugurilor autohtone, ceea ce avea să se întimplă, de fapt, în toată Hispano-America⁴⁶. George Canning în instrucțiunile pe care le-a dat lordului Strangford, ambasadorul Angliei la curtea lusitană, cerea: „Să facem din Brazilia un centru comercial pentru mărfurile britanice destinate consumului întregii Americi de Sud“⁴⁷. Pentru ca viconte de Chateaubriand, ministrul de externe al Franței (1822—1824), bine informat, să constate cu vădită nemulțumire că „din momentul emancipării lor, coloniile spaniole au devenit un soi de colonii engleze“⁴⁸. Afacerile britanice se desfășurau din ce în ce mai bine cu „rebelii“. Astfel, exporturile Marii Britanii către Provinciile Unite Rio de la Plata aveau să înregistreze o creștere de la 730 908£, în 1818, la 1 104 500 £ în 1824; spre Mexic, în același interval de timp, exporturile britanice s-au înzecit; spre Peru ele erau în valoare de 4 149 £ în 1818 și de 430 950£ în 1824. În anii 1822—1823, comerțul pe mare al Columbiei era efectuat aproa-

⁴⁶ Eduardo Galeano, *op. cit.*, p. 216.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 241.

⁴⁸ Francisco Fidival, *op. cit.*, p. 245.

pe în întregime pe vasele britanice⁴⁹. Reinstaurarea stăpînirii absolutiste spaniole în această Americă eliberată nu ar fi dus la anularea acestor afaceri mai mult decît rentabile? Marca Britanie, prin formidabila forță navală de care dispunea, era, atunci, singura în stare să se opună oricărei puteri care ar fi încercat să intervină cu forța împotriva noilor state americane.

Franța care era departe de a dispune de puterea industrială a Marii Britanii, punea încă în echilibru interesele economice-comerciale, care rămîneau mai mult de perspectivă, cu cele de solidaritate legitimiste-monarhice.

Viconte de Chateaubriand, monarhist convins, afirmă că Franța trebuia să smulgă teritoriile eliberate Angliei, să le convertească în monarhii reprezentative, guvernate de principii din casa de Bourbon. Revenirea sub dominația spaniolă i se părea aproape imposibilă, anii luptei pentru independență „au creat drepturi, proprietăți și funcții care nu vor fi ușor distruse de o camarilă sau de un decret de la Madrid“. Franța, însă, respingea idcea negocierii cu coloniile pe baza independenței lor. „Le vom spune, scria Chateaubriand: «Dorim ca Spania să recunoască independența voastră. Spania și Europa o vor recunoaște, dacă veți alege ca șef un rege de sînge din foștii voștri regi, cu care veți reglementa libertățile voastre sub forma monarhică constituțională»“⁵⁰.

La 1 noiembrie 1823, Chateaubriand scria contelui Ferronays, viitor ministru de externe al Franței, în legătură cu problema fostelor colonii spaniole din America: „Această importantă temă nu ar putea fi tratată într-un congres european la care să participe regele Spaniei? Acesta este planul meu...“⁵¹.

La 16 martie 1824, Chateaubriand, fără îndoială la curent cu poziția Marii Britanii și Statelor Unite, declara că Franța nu va provoca nici un război din cauza evenimentelor din America „pentru simplul motiv că nu-l dorim“.

Coloniile se vor separa de Spania, și Franța trebuia să profite de această situație. „Important este -- adăuga ministrul de externe francez -- ca recunoașterea să nu fie ce-

⁴⁹ *Histoire des relations internationales*, VI, I, p. 87.

⁵⁰ *Bolívar y Europa*, volumen I, Siglo XIX, Ediciones de la Presidencia de la República, Caracas, 1986, pp. 230-231.

⁵¹ *Ibidem*, p. 233.

rută repede și să ne asigurăm dacă există în America guverne capabile să realizeze și să mențină tratatele”⁵².

Interesul Franței pentru evenimentele de peste ocean s-a manifestat, între altele, prin trimiterea de agenți, diplomați sau militari, în Hispano-America, între care Pierre Rich Jurién de la Gravière (în 1820—1824), Gaspard-Theodore Molliere (1822—1823), Albin Reine Roussain (1820), Claude Ducampe de Rosamel (1825—1827), Buchet Martigny (1826—1831), Charles Bresson (1828—1830). Sarcina acestora era de a culege informații de natură politică, militară, economico-comercială în vederea unor relații pe care Franța putea, eventual, să le închege cu noile state americane.

Austria și Prusia, prin poziția lor geografică, nu puteau să aibă o perspectivă planetară. Ceea ce interesa în primul rind la Viena și la Berlin atunci era ca apariția unei serii de republici dincolo de Atlantic să nu submineze ideea monarho-legitimistă în Europa. Ele doreau păstrarea echilibrului european instaurat prin Congresul de la Viena și se temeau că o intervenție militară în America ar fi putut pune în pericol acest echilibru.

După 1815, orașele hanseatice — Hamburg, Bremen, Lübeck — care înnodaseră legături comerciale destul de intense înainte de 1800 cu coloniile iberice din America, au căutat să reia aceste legături și, în mare parte au reușit⁵³.

Faptele petrecute în Spania, în 1820—1823, au determinat o orientare, decisivă de astă dată, a atitudinii marilor puteri față de independența latino-americanilor.

S-ar cuveni de anunțat aici faptul că Portugalia, — nu e greu de înțeles de ce —, a fost prima țară care a recunoscut, în aprilie 1821, independența noilor state apărute în America.

Evenimentele din Spania au stat în centrul atenției Congresului Sfintei Alianțe de la Verona (20 octombrie—14 decembrie 1822), unde s-a hotărât intervenția forțelor militare franceze împotriva mișcării revoluționare de peste Pirineii. Cei 100 000 de soldați francezi au înfrânt revoluția liberală și au restaurat monarhia absolutistă a lui Ferdinand al VII-lea. Existau motive să se creadă că Franța s-ar putea decide, după acest „succes” militar, să intervină cu forțe și împotriva statelor independente din America.

⁵² *Ibidem*, p. 235.

⁵³ M. Kossok, *op. cit.*, p. 87.

Într-o scrisoare adresată la 4 iulie 1823 ducelui d'Angoulême, comandantul trupelor franceze din Spania, primul ministru al Franței, Villèle, vorbea despre sprijinul pe care Franța l-ar putea da Spaniei în America, care ar fi constat în forțe navale, bani și „puținî soldați”, afacere de pe urma căreia Franța ar beneficia de avantaje comerciale pe care „viitoarele monarhii americane” i le-ar acorda⁵⁴.

Cu o soluție monarhistă era, se pare, de acord, în 1822, Castlereagh, ministrul britanic de externe. Nu printr-o intervenție militară, ci printr-un efort de convingere a hispano-americanilor „să accepte principi Bourboni drept șefi ai statelor independente”. Englezii continuau să creadă că regimul republican adoptat de noile state le-ar fi făcut mai sensibile influenței Statelor Unite, ceea ce ar fi putut dăuna intereselor Marii Britanii. Aceasta însemna că în 1822 s-ar fi putut încerca chiar o colaborare anglo-franceză în problemă. Când, însă, francezii s-au pronunțat deschis pentru o intervenție armată în America, poziția britanică a devenit față-ostilă celei franceze și forma de guvernământ a statelor latino-americane nu a mai prezentat prea mare însemnătate pentru diplomația engleză, condusă după moartea lui Castlereagh de George Canning. Acesta știa sau intuia că Statele Unite erau ostile unei intervenții europene în America, mai ales că din 1822, guvernul american s-a orientat definitiv spre recunoașterea noilor state independente. Canning a sugerat americanilor publicarea unei declarații comune prin care cele două state să-și exprime intenția fermă de a pune capăt proiectelor Franței de intervenție militară în America.

Benjamin Rush, ambasadorul Statelor Unite în Anglia, pus la curent cu această inițiativă britanică, și-a dat acordul de principiu și a cerut ca Anglia să procedeze la recunoașterea și a republicilor hispano-americane. Motivînd cu opoziția regelui unor membri ai Cabinetului, Canning a respins condiția americanului, considerînd recunoașterea prematură⁵⁵. Dar, la 9 octombrie 1823, Canning a declarat ambasadorului Franței, de Polignac, că intervenția unei puteri străine, prin forță sau prin amenințarea cu forța, „într-o acțiune a Spaniei împotriva coloniilor sale”, ar obliga Marea Britanie să recunoască imediat independența republicilor de peste ocean. Ambasadorul francez, angajînd guvernul de la Paris, a afirmat că Franța nu avea în vedere folosirea forței.

⁵⁴ *Histoire des relations internationales* VI, I, p. 89.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 94.

Un avertisment scris a înaintat Canning contelui de Villèle și șeful guvernului francez a bătut în retragere ca și ambasadorul prinț de Polignac, ceea ce însemna că dorința intervenției în America trebuia înăbușită.

Cum victoria diplomatică a Angliei trebuia făcută cunoscută celor mai direct interesați, Canning a trimis comunicări în acest sens la Washington și în capitalele latino-americeane. Anglia poza, deci, în campion al apărării independenței Americii latine. Aceasta nu putea să convină unor fruntași americani, în primul rând șefului diplomației Statelor Unite, abilul John Quincy Adams, deși președintele Monroe fusese sedus de ideea lui Canning privind o declarație comună anglo-americană. Adams s-a opus întâi, pentru că Statele Unite optaseră definitiv încă de la 8 martie 1822, când președintele James Monroe a semnat actul de recunoaștere a independenței Columbiei, prin acceptarea lui Manuel Torres ca însărcinat cu afaceri al acestei țări la Washington.

Cînd Anduaga, ministrul Spaniei la Washington, a atras atenția Secretarului de Stat că recunoașterea era fără precedent și inoportună, după oarecare ezitare, John Quincy Adams i-a răspuns că recunoașterea nu înseamnă că Statele Unite s-ar opune Spaniei dacă ea ar încerca să-și restabilească autoritatea în fostele ei colonii. Același Adams însă preciza, la 2 iulie 1823, lui Middleton, ministrul său la Madrid, pentru ca cei interesați să știe că exceptînd „coloniile britanice, situate în nordul Statelor Unite, restul celor două continente nu trebuie să fie guvernate decît de americani”⁵⁶.

Recunoașterea Mexicului s-a făcut *de facto* la 12 decembrie 1822, iar relațiile diplomatice s-au stabilit în 1825.

A urmat apoi recunoașterea independenței statului Chile, odată cu numirea lui Hermann Allen, la 27 ianuarie 1823, în calitate de ministru plenipotențiar al Statelor Unite la Santiago. Allen a intrat efectiv în atribuții în aprilie 1824, cînd a fost primit cu onoruri de autoritățile chilene.

Marele interes manifestat de guvernul Statelor Unite față de America latină s-a concretizat în afectarea din bugetul Departamentului de Stat, pentru anul 1824, a unor fonduri necesare pentru cinci, din cele zece, legații americane în străinătate. Nu este lipsit de interes să fie amintit că, încă din 1821, comerțul Statelor Unite cu America la-

⁵⁶ Francisco Pidal, *op. cit.*, p. 63.

tină se ridicase deja la 13% din totalul comerțului exterior american⁵⁷.

Tot în 1823 au fost recunoscute Provinciile Unite Rio de la Plata, apoi Imperiul Braziliei la 26 mai 1824, Federația Americii Centrale -- la 24 august 1824, Peru în 1826. Guvernul american a ținut să repete în câteva rânduri că recunoașterea independenței se făcea în cadrul aceleiași politici de neutralitate, ceea ce nu a convins nici pe departe pe spanioli, care au protestat vehement. Adams a declarat că Statele Unite consideră normal ca statele europene și în-săși Spania să le urmeze exemplul.

Gestul american, fără îndoială, a avut o mare însemnătate, atît pentru latino-americani, cît și pentru puterile europene. Apoi, Adams se gîndea dacă nu cumva prin declarația comună, englezii nu urmăreau să constrîngă Statele Unite să pună capăt expansiunii teritoriale, angajindu-le, spre exemplu, să promită că nu vor anexa Cuba sau Texasul. Dacă Anglia solicită Statele Unite la o asemenea declarație, înseamnă că britanicii erau decîși să se opună crîcării intervenții europene în America. Aceasta era o acoperire și un element de siguranță și pentru Statele Unite care puteau *acum* să facă o asemenea declarație unilaterală, ele putînd conta pe Marea Britanic.

Ceea ce avea să intre abia peste o jumătate de secol în istorie sub numele de *Doctrina Monroe* s-a datorat, cel puțin în parte, acestui demers britanic și ea a fost destul de bine elaborată, reunind principii devenite scumpe politicii externe americane cu mulți ani în urmă, dacă n-ar fi de amintit decît aserțiunile de această natură ale lui Thomas Jefferson. Or, decîzîndu-se să urmeze sfatul lui Adams de a da o declarație numai în numele Statelor Unite, președintele Monroe a considerat necesar să cunoacă și părerea marelui om politic și gînditor, fostul președinte Thomas Jefferson, retras la ferma părintească de la Monticello, statul Virginia. Jefferson a răspuns lui Monroe printr-o lungă scrisoare, în care definea principiile ce trebuiau să stea la baza politicii externe americane. Mai întii, scria el, „maxima noastră fundamentală trebuie să fie neamestecul în certurile Europei“. Apoi, „niciodată să nu se permită amestecul Europei în treburile Americii. America, de nord sau de sud, are interese distincte de cele ale Europei. Ea trebuie să aibă de aceea un sistem al ei propriu,

⁵⁷ E. Brodford Burns, *Latin America. A concise interpretative History*, Second Edition, Prentice Hall, Inc., New Jersey, 1977, p. 103.

separat și independent de acela al Europei. În vreme ce aceasta acționează spre a deveni leagănul despotismului, datorită noastră este să facem în mod sigur din emisfera noastră pe cel al libertății“. Jefferson arăta că, împotriva Angliei, „ieșită din poziția ei și trecută în aceea a celor două continente ale noastre, întrecă Europa la un loc nu ar putea să înceapă un război“. El punca, apoi, întrebarea dacă Statele Unite vor ocupa una sau mai multe din provinciile americane ale Spaniei, pentru că, în ceea ce-l privea, Jefferson mărturisea cu sinceritate (candidly confess) că socotise întotdeauna Cuba „drept cea mai interesantă achiziție care ar fi putut fi făcută pentru statele sistemului nostru. Controlul pe care, cu Florida ca virf, această insulă ni l-ar da asupra Golfului Mexic și asupra țărilor și istmului care o mărginesc, la fel de bine ca toate acele ape care curg prin ea, ar completa măsura bunăstării noastre politice“. Dacă Statele Unite puteau să declare că nu urmăreau achiziționarea nici unei posesiuni spaniole și că nu stăteau în calea vreunei înțelegeri între Spania și posesiunile ei din America, ele, Statele Unite, se vor opune cu toate mijloacele de care dispuneau, amestecului cu forța, sub orice formă, din partea vreunei alte puteri și mai ales transferului către vreo putere — prin cucerire, cedare sau achiziție pe orice altă cale. Guvernul american putea să încurajeze guvernul britanic să continue pe linia indicată de Canning⁵⁸.

Americanii simțeau nevoia să avertizeze Europa nu numai în legătură cu o posibilă intervenție în favoarea Spaniei și împotriva statelor latino-americane. În 1821 Rusia și-a proclamat oficial suveranitatea asupra teritoriului Alaska și existau temeri serioase la Londra și Washington că vor urma tentative din partea țarismului de a-și extinde suveranitatea sau influența de-a lungul coastei de nord-vest a Americii. În 1821 Rusia a acordat *Companiei ruso-americane* dreptul exclusiv de a face comerț pînă la paralela 51°. Împotriva acestei monopolizări a comerțului a protestat deschis președintele Monroe, numai că protestul era inutil întrucît țarul anulasese deja privilegiul, limitînd sfera de acțiune a Companiei la nord de paralela 55°.

Secretarul de stat Adams nu a întirziat să-l avertizeze pe baronul Tuyll, ministrul rus la Washington că Statele

⁵⁸ *The Thomas Jefferson Papers*, pp. 287—288; Samuel Flagg Bemis, *op. cit.*, p. 60.

Unite se vor opune achiziționării de către Rusia a unui alt teritoriu pe continent⁵⁹.

În toamna anului 1823, ministrul Rusiei a adus la cunoștința guvernului american că Alexandru I, în înțelegere cu aliații Rusiei, nu va accepta acreditarea pe lângă guvernul său a nici unui agent latino-american. Totodată, țarul se declara satisfăcut de faptul că, deși Statele Unite procedaseră la recunoașterea unora din statele latino-americane, își reafirmaseră, totuși, politica de neutralitate⁶⁰. În 1824, Rusia a acceptat, prin tratate încheiate separat cu Marea Britanie și Statele Unite, fixarea limitei de sud a posesiunilor ei americane la latitudinea de 54°40'⁶¹.

În aceste împrejurări, deci, în mesajul adresat Congresului, la 2 decembrie 1823, președintele Monroe a expus bazele politicii externe a Statelor Unite, ce vor fi desemnate mai târziu prin Doctrina Monroe. Erau principiile care-i fuseseră sugerate președintelui de către Secretarul de Stat Adams și care purtau amprenta gândirii și opțiunilor de politică externă ale fostului „rebel” de la 1774—1783 și fostului președinte Thomas Jefferson.

Mesajul lui Monroe afirma voința Statelor Unite conform căreia „în urma condiției libere și independente dobândite și menținute de continentele americane, acestea nu pot fi, de-acum înainte, considerate ca obiect de viitoare colonizare din partea nici unei puteri europene [...]. Statele Unite își declarau „sentimentele cele mai prietenești în favoarea libertății și fericirii” latino-americanilor, motiv pentru care considerau „primejdioasă” pentru pacea și siguranța lor orice încercare din partea altor puteri „de a-și extinde dominația asupra oricărei părți din această emisferă”.

„Nu ne-am amestecat și nu ne vom amesteca în chestiunea coloniilor și teritoriilor dependente în prezent de indiferent care putere europeană. Dar, dacă din partea oricărei puteri europene se va produce o intervenție în scopul de a supune sau de a institui în orice altă formă de control asupra destinelor acelor guverne care și-au declarat și păstrat independența, recunoscută de noi cu toată considerația și dreptatea, noi nu vom putea vedea acest fapt în altă lumină decât în aceea a unei manifestări neamicale față de Statele Unite”.

⁵⁹ Samuel Flagg Bemis, *op. cit.*, p. 54.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 59.

⁶¹ R. S. Cotterill, *op. cit.*, p. 203.

Politica Statelor Unite față de Europa era aceea sugerată de Jefferson: de neamestec în treburile interne ale nici unei puteri europene, de recunoaștere a guvernelor *de facto* drept guverne legitime, de prietenie.

Atrăgînd atenția asupra particularităților evidente ale Americii, mesajul lui Monroe preciza că ar fi fost imposibil ca puterile europene să-și extindă sistemul lor politic asupra unei părți din această parte a lumii „fără a primejdui pacea și fericirea noastră. Nimeni nu poate crede că frații noștri sudici, lăsați la libera lor alegere, vor adopta acest sistem de bună voie. Este tot atât de imposibil ca noi să ne comportăm cu indiferență față de o asemenea intervenție, în orice formă s-ar produce”⁶².

Nota categorică în care au fost redactate principiile înscrise în mesajul președintelui Monroe sublinia, cum nu se poate mai bine, un dublu aspect: dezbinarea care exista în acel moment între principalele puteri europene, lucru știut de Washington, și coincidența, tot în acel moment, în punctele esențiale, a politicilor anglo-saxone față de America latină. În fond, Anglia dăduse Franței, și prin intermediul acesteia, celorlalți doritori de intervenție, avertismente tot atât de categorice. Poate că, avînd în vedere toate aceste elemente, s-a afirmat, mai în glumă, mai în serios, dar nu fără dreptate, că Doctrina Monroe a fost proclamată „sub acoperirea flotei engleze”⁶³. Și, cum la 2 decembrie 1823 nimeni nu se mai gîdea la intervenția cu forța militară în America, mesajul președintelui Monroe a trecut mai mult neobservat în Europa.

În America latină el a avut oarecare ecou, mai ales printre elementele liberale care, însă, nu-i deslușeau, deocamdată, consecințele politico-diplomatice pentru tinerele lor state. Peste un an, la 16 decembrie 1824, Las Heras, șeful statului Provinciile Unite Rio de la Plata (Argentina) a declarat între altele: „Avem o mare obligație față de Statele Unite ale Americii de Nord [...], care au recunoscut independența noastră [...]. S-au făcut gardianul nostru. Nici o putere străină nu poate da ajutor dușmanului nostru”⁶⁴. Oricum, pentru latino-americani, în general, singura putere care conta în primul rînd era tot Marea Britanie, prin flota ei⁶⁵.

⁶² Henry Steele Commager, *Documents of American History*, ed. VI, New York, 1962, pp. 236–237.

⁶³ *Histoire des relations internationales*, VI, I, p. 95.

⁶⁴ Graham H. Stuart, James L. Tigner, *op. cit.*, p. 562.

⁶⁵ Samuel Flagg Bemis, *op. cit.*, p. 68.

La sfârșitul anului 1823, când se petreceau aceste evenimente de politică externă, opera războiului de independență era în cea mai mare parte realizată, deci ele nu aveau cum să mai îndeplinească decît un rol secundar în cucerirea independenței Americii latine, așa cum nici cele consemnate înainte de 1823 nu constituiseră nici pe departe un factor decisiv în revoluția hispano-americană.

Manuel Torres, însărcinatul cu afaceri al Columbiei în Statele Unite, a fost primul agent diplomatic al unui stat latino-american acreditat și acceptat ca atare în martie 1822.

El a declarat oficialităților americane că țara sa aprecia în cel mai înalt grad importanța recunoașterii sale și președintele Simon Bolívar va fi fericit s-o afle. Manuel Torres, fără îndoială la sugestia lui Bolívar, a propus lui J. Q. Adams încheierea unui tratat de alianță între Columbia și Statele Unite. Secretarul Departamentului de Stat a răspuns că Statele Unite rămîneau mai departe neutre, iar problema unui tratat de alianță, a dat el de înțeles, era prematură, ca trebuind dezbătută pe larg în cadrul unor negocieri preliminare etc.

Însărcinatul cu afaceri al Imperiului Braziliei la Washington, José Rebello, a fost primit de președintele Monroe, la 26 mai 1824, dată ce marca recunoașterea independenței statului sud-american și a sugerat sprijinirea în comun a independenței Americii. Ceva mai tîrziu, Rebello a propus încheierea unei alianțe, ofensivă și defensivă, între Brazilia și Statele Unite împotriva unei eventuale intervenții europene, dar, nici Monroe, nici Adams nu au dat un răspuns încurajator. După ce Adams a devenit președinte, Secretarul Departamentului de Stat, Henry Clay a răspuns că nu era necesară o asemenea alianță⁶⁶.

Nu s-a bucurat de mai mult succes nici misiunea primului reprezentant diplomatic al statului Chile pe lângă guvernul american, Joaquín Campina, deoarece nu a reușit să convingă pe americani să încheie cu țara sa un tratat de comerț, navigație și prietenie.

Guvernul american era ezitant, dacă nu circumspect față de ofertele și cererile de alianță ale latino-americanilor. Pentru Washington, enunțarea principiilor din mesajul președintelui Monroe și recunoașterea independenței unora din noile state, puteau însemna, deocamdată, mai mult

⁶⁶ Graham H. Stuart, James L. Tigner, *op. cit.*, p. 666.

decît suficient. Pentru latino-americani nu era îndeajuns, chiar dacă în 1825 exemplul Statelor Unite a fost urmat de Anglia care le-a recunoscut *de jure* independența. Această recunoaștere era, oare, sinceră? În 1825, primul ministru britanic George Canning îi scria lui Granville, în legătură cu înlăturarea dominației spaniole din cea mai mare parte a teritoriului american: „Acțiunea s-a realizat, ghiara e înlăturată. America spaniolă este liberă și, dacă nu conducem rău afacerile noastre, *ca va fi a englezilor*“⁶⁷.

Țările noi erau slabe din punct de vedere economic, epuizate de pe urma anilor de războaie, fragile sub aspect militar, slab populate și unele din ele, chiar din momentul eliberării, aflate în dispute și certuri, cel mai adesea de natură teritorială, urmare a trasării mai mult sau mai puțin arbitrar a frontierelor lor. Nevoia de supraviețuire și de obținere a victoriei, deci a eliberării, au condus la inițierea unor acțiuni de cooperare, de alianță, de întrajutorare între unele state care abia se constituiseră. Exemplul cel mai consistent nu este decît statul creat de Sîmon Bolívar în 1819 — Columbia, sau cum i s-a mai spus Marea Columbie —, în care au intrat Venezuela, Noua Granada și audiencia Quito. Pentru Bolívar, Columbia ar fi trebuit să fie numai începutul unirii tuturor teritoriilor eliberate de sub dominația Spaniei.

La 12 iunie 1818 Bolívar scria lui Juan Pueyrredon, director suprem al Provinciilor Unite Rio de la Plata (Buenos Aires — C.B.) între altele pentru a-i mulțumi pentru ajutorul dat în 1816 Venezuelei. „Excelența Voastră — scria Bolívar — trebuie să asigure pe nobilii săi concetățeni nu numai că vor fi tratați și vor fi primiți ca membrii ai unei Republici prietene, ci ca membri ai societății noastre Venezuelane. *Una singură trebuie să fie Patria tuturor americanilor*“ (s.n.)⁶⁸.

Aceluiași Pueyrredon se adresa Bolívar la 4 februarie 1821, arătînd necesitatea ca toate republicile care duceau lupta cu Spania să se lege între ele printr-un pact al „identității de cauză, principii și interese“, întrucît conduita tuturor hispano-americanilor trebuie să fie „uniformă și aceleași“⁶⁹.

La 12 iunie 1821, Sîmon Bolívar repeta, o dată în plus, că după ce armele vor fi tăcut, cel mai mare interes trebuia

⁶⁷ William Z. Foster, *Schiță a istoriei politice a celor două Americi*, Editura pentru Literatură Politică, București, 1954, p. 163.

⁶⁸ Francisco Piñal, *op. cit.*, p. 117.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 120.

acordat „pactului american“ care să constituie „din toate republicile noastre un corp politic“ și să prezinte America în lume „cu un aspect de majestate și mărețic fără seamăn...“⁷⁰.

Bolívar a insistat în această direcție și în 1823 a trimis la Buenos Aires un agent special, Mosquera, în vederea discutării problemei realizării unei Federații a statelor latino-americane, a unei Ligi ofensivă și defensivă. Bernardino Rivadavia, secretar al primului Triumvirat, l-a primit pe Mosquera și i-a declarat că Provinciile Unite Rio de la Plata nu se puteau angaja într-o asemenea alianță. În schimb, scria Bolívar, același guvern de la Buenos Aires a înmănat lui Mosquera un alt proiect de Confederație elaborat la Lisabona, pentru a se reuni la Washington un congres al plenipotențiarilor, cu scopul de a crea o Confederație armată împotriva Științei Alianțe. De acest proiect nu era străină Anglia, ceea ce nu i-a scăpat *Eliberatorului* care atrăgea atenția că „îndată ce Anglia se va instala în fruntea acestei Confederații, vom fi umiliii săi servitori, deoarece, încheind odată un pact cu cel puternic, obligația celui slab va fi eternă“⁷¹.

În 1822 s-a încheiat la Lima un tratat de prietenie, alianță și ajutor reciproc între Columbia și Peru.

Tot Columbia a încheiat între 1822 și 1825 tratate similare cu Chile, Mexic, Provinciile Unite ale Americii Centrale și Provinciile Unite Rio de la Plata. Aceasta reprezenta ceva, dar nu prea mult!

Neînțelegerile și disputele au fost însă mai numeroase. Ele se manifestau din plin în Noua Granada la începutul războiului de eliberare. În zona Americii Centrale, unde, fosta căpitănie generală și-a proclamat independența la 15 septembrie 1821, au izbucnit neînțelegeri între cei care doreau intrarea zonei în statul mexican (Honduras, Nicaragua) și adepții unor state de sine stătătoare. După prăbușirea imperiului mexican al lui Augustin Iturbide, soluția mexicană a căzut și s-a materializat ideea constituirii unei uniuni federale, o Adunare națională constituantă declarând, la 1 iulie 1823, fosta căpitănie generală Guatemala liberă și independentă sub numele de Provinciile Unite ale Americii Centrale. Înainte de aceasta însă, a existat și o a treia soluție. Notabilitățile din El Salvador au trimis doi reprezentanți la Washington pentru a cere anexarea țării lor la Statele Unite⁷².

⁷⁰ *Ibidem*.

⁷¹ *Ibidem*, pp. 153—154.

⁷² William Z. Foster, *op.cit.*, p. 482.

Puternice interese divergente au opus ani în șir Junta din Buenos Aires și unele provincii din fostul viceregat La Plata, cu deosebire Banda Orientală*. S-a ajuns la un conflict deschis, armat, între guvernul din Buenos Aires, adeptul unui stat centralizat, și Banda Orientală, care prefera statul federal.

Ar fi de amintit celebra întâlnire dintre cei doi mari Eliberatori — Simón Bolívar și José de San Martín — care a avut loc la Guayaquil, în iulie 1822. Fusese determinată de necesitatea realizării cooperării antispaniole, cei doi fiind convinși mai mult decât oricine de aceasta. Totuși, nu s-a ajuns la nici o înțelegere.

Bolívar a eliberat în 1822 Panama, ajunsese, deci, în zona Istmului despre care scrisese atât de patetic în anul disperării 1812. A fost oare o întâmplare că în momentul în care se desfășura, la Ayacucho, la începutul lui decembrie 1824, bătălia decisivă a războiului pentru independență, Simón Bolívar dădea curs ideii care-l străfulgerase în 1812, lansînd chemarea către guvernele abia născuțelor state latino-americane de a-și trimite reprezentanții la un congres ce urma să aibă loc la Panama? Trebuiau să sosească în Corintul american împuterniciții din Columbia, Mexic, Rio de la Plata, Chile, Guatemala, Peru, Paraguay, Bolívia.

Congresul din Panama trebuia să discute problema realizării Uniunii Republicilor hispano-americane — marele gând al lui Simón Bolívar era de a stabili unitatea întregii Americi spaniole — și să decidă asupra „bazelor fundamentale care să perpetueze, dacă va fi posibil, aceste guverne”⁷³. Încă la sfîrșitul anului 1825 sosiseră la Panama delegațiile din Columbia, Provinciile Unite ale Americii Centrale, Peru și Mexic. Din partea Marii Britanii, invitată, a sosit, ca observator, E. J. Dawkins.

Trecînd peste cuvîntul lui Bolívar, vicepreședintele Columbiei, Francisco Paula de Santander, a adresat o invitație pentru Congresul de la Panama și guvernului Statelor Unite. Poate de aceea, la 20 mai 1825, Bolívar îl avertiza pe Santander că Statele Unite nu au ce căuta la Panama, aici urmînd să se decidă constituirea *Ligii de la Panama la*

* Așa era numit teritoriul estic al fostului Vice-regat.

⁷³ Guillermo Moron, *op. cit.*, p. 143.

La Plata. De asemenea, el nu considera oportună nici invitarea unei delegații haitiene⁷⁴.

La 23 octombrie 1825, Bolívar scria lui Santander în următorii termeni: „Nu cred că americanii (Statele Unite — C.B.) trebuie să intre în Congresul din Istm“⁷⁵.

Speculații istoriografice mai vechi sau mai noi au vrut să găsească în inițiativa lui Simón Bolívar premisele sau chiar debuturile panamericanismului. Or, Eliberatorul nu a văzut în *America* toate statele de pe continent, ci *America spaniolă* în primul rînd, *America de sud*, *America de la Noul Mexic pînă la Țara de Foc și strîmtoarea Magellan*. Cei ce trebuiau să participe la Congresul de la Panama ar fi urmat, atunci sau mai tîrziu, să pună bazele unei federații de state care să poarte numele de *Liga de la Panama la La Plata*⁷⁶.

Congresul de la Panama s-a desfășurat între 22 iunie și 15 iulie 1826, cu participarea plenipotențiarilor din America Centrală, Mexic, Peru și Columbia. Guvernul de la Buenos Aires a refuzat invitația, la fel și cel de la Asunción, delegația chileană a pornit prea tîrziu spre Panama, la fel cum au făcut și bolivienii.

Invitația de a participa la acest congres a produs o vie satisfacție lui Henry Clay, Secretarul Departamentului de Stat, iar președintele John Quincy Adams a fost de acord cu trimiterea a doi plenipotențiarilor. În Congresul american, însă, s-au ridicat obiecții foarte serioase, pornindu-se de la faptul că în țările latino-americane participante se decretase abolirea sclaviei. Din această cauză, cei doi plenipotențiarilor americani nu au mai luat parte la Congres⁷⁷.

Englezii și olandezii au avut cite un observator.

E. J. Dawkins avea instrucțiuni din partea lui George Canning să atragă atenția delegaților latino-americani că „oricare proiect care ar împinge Statele Unite ale Americii de Nord în fruntea Confederației Americane [...] ar displice foarte mult guvernului nostru“⁷⁸.

În cadrul Congresului, delegatul peruan, Vidaurre, a propus crearea unei Confederații cu Statele Unite ale Americii, iar reprezentantul Columbiei, exprimînd, desigur, gîndurile președintelui Bolívar, a cerut constituirea unei fede-

⁷⁴ Miguel Acosta Saignes, *op. cit.*, p. 421.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 422.

⁷⁶ *Ibidem*, p. 418.

⁷⁷ Graham H. Stuart, James L. Tigner, *op. cit.*, p. 51.

⁷⁸ *Ibidem*; *Histoire des relations internationales*, VI, I, p. 97.

rații, a unei armate a federației de 25 000 de soldați, pregătirea eliberării insulelor Cuba și Puerto Rico ⁷⁹.

În felul în care s-au pronunțat în legătură cu ideea creării unei Uniuni de state în Hispano-America, delegații din Chile și Mexic au lăsat să dispară orice speranță. S-au semnat totuși un *Tratat de Uniune, ligă și confederație* și două convenții: una prevedea organizarea următorului Congres la Tucubaya, în Mexic; a doua stabilea efectivele și subvențiile cu care fiecare stat trebuia să participe la constituirea forțelor militare comune ⁸⁰. Întrucît, exceptînd Columbia, nici un document nu a fost ratificat de către semnatari, Uniunea nu s-a format, Congresul prevăzut nu a mai avut loc, iar armata comună nu s-a creat.

Fără îndoială, un gest de încurajare, dacă nu de sprijin direct și concret din partea celor două mari puteri anglo-saxone ar fi contribuit la realizarea, cel puțin parțială, a obiectivelor pe care Sîmou Bolívar le-a urmărit prin Congresul de la Panama. Dar ele nu au dorit să se îndeplinească acest lucru, deoarece o Uniune sau o federație de state ar fi însemnat un adversar potențial pentru fiecare din ele, o pierdere serioasă în calca expansiunii economice și, în cazul Statelor Unite, teritoriale.

În martie 1826, guvernul Statelor Unite declarase, cunoscînd intențiile lui Bolívar, că nu va admite ca Mexicul și Columbia să elibereze Cuba, pentru care avea propriile planuri. Era mai bine ca insula să rămînă sub controlul Spaniei pînă cînd, fără nici un risc — eventuala ripostă a Angliei — Statele Unite puteau proceda la anexarea ei ⁸¹.

Simon Bolívar, știînd sau intuind felul în care avea să se încheie reuniunea de la Panama, a întreprins demersuri, în primăvara anului 1826, în vederea unirii Columbiei cu Peru și Bolivia. Dar, din cauza opoziției obstinate a compatrioților săi venezuelani, proiectul bolivian nu s-a realizat. La 11 august 1826, Sîmon Bolívar a scris lui Briceno Mendez, aflat încă în Panama, despre dorința sa de a vedea constituindu-se o *Ligă militară* între Columbia, Mexic și Guatemala, iar la 18 august, într-o scrisoare adresată lui Antonio José de Sucre, punea aceeași problemă a *uniunii*, nu confederației între Columbia, Peru și Bolivia ⁸².

⁷⁹ Miguel Acosta Saignes, *op. cit.*, p. 428.

⁸⁰ Guillermo Moron, *op. cit.*, p. 143.

⁸¹ *Histoire des relations internationales*, VI, I. p. 96, 98.

⁸² Miguel Acosta Saignes, *op. cit.*, pp. 435—436.

La începutul anului următor, Bolívar spera și dorea izbucnirea unui război între Spania și Anglia, situație care i-ar fi fost favorabilă realizării gândului de a elibera Cuba și Puerto Rico. Mai mult, în februarie 1826, Bolívar i-a cerut lui Sucre să pregătească o armată de 6 000 oameni dintre veteranii războiului de independență care să fie gata pentru ca, la momentul potrivit, să pornească spre Cuba și să debarce la Havana⁸³.

Speranțele în realizarea unității lumii latino-americane s-au prăbușit în 1827 când, în Mexic, s-au întâlnit reprezentanții statelor prezente la Panama. Dar, guvernul mexican nu a acordat nici o atenție pregătirii congresului de la Tucubaya, așa cum se stabilise, fiind sub totala influență a guvernului Statelor Unite care, prin ministrul lor în Mexic, Poinsett, s-au opus ținerii unei asemenea reuniuni⁸⁴.

Nereușita Congresului de la Panama, spulberarea planurilor lui Bolívar de făurire a unității și alianței statelor latino-americane au lăsat curs liber disensiunilor, neînțelegerilor și rivalităților de tot felul dintre tinerele state, cu consecințe dintre cele mai negative pentru dezvoltarea și independența lor.

⁸³ *Ibidem*, p. 437.

⁸⁴ *Ibidem*, p. 439.

II

UN SECOL DE INDEPENDENȚĂ DE LA CONGRESUL DE LA PANAMA LA INAUGURAREA CANALULUI PANAMA (1826—1914)

Războiul pentru independență, prin întinderea pe care a avut-o în spațiu și timp, a slăbit și dezorganizat viața economică; comerțul și comunicațiile au fost întrerupte, minele au fost închise, șeptelul a fost decimat, dispersat sau dislocat; moneda s-a depreciat, s-a ajuns la inflație și la exodul de capital, au fost introduse tot felul de taxe vexatorii, a dispărut o bună parte din forța de muncă.

Independența politică nu a atras după sine și un progres general, rapid și consistent din punct de vedere economic. A avut loc mai mult o schimbare de stăpîni și mai puțin o transformare a structurilor socio-economice care, în mare, au rămas cele moștenite de la stăpînirea colonială, adică feudale sau semif feudale.

Marea proprietate funciară s-a consolidat pe seama comunității indiene, care a fost efectiv jefuită de minoritatea creolă bogată și beneficiară a independenței.

Pe marile latifundii ale creolilor, laici sau eclesiastici, s-a practicat, în general, monocultura sau bicultura: trestia de zahăr, bumbacul sau arborele de cacao. Un domeniu însemnat al agriculturii l-a constituit creșterea vitelor, îndeosebi pe platourile mexicane și în pampa argentiniană. Dar, au fost neglijate culturile alimentare, ceea ce a făcut din statele latino-americane, decenii la rînd, importatori de bunuri alimentare din Europa sau din Statele Unite ale Americii.

Lipsa de capitaluri, practicarea unei agriculturi extensive, utilizarea numai a unei mici părți din suprafața agricolă, perpetuarea raporturilor arhaice între proprietar și

economice. Dezvoltarea navigației și a transporturilor feroviare a micșorat distanțele și a redus timpul de deplasare, realizând apropierea între industria și manufacturile europene și materiile prime agricole și minerale de peste mări și oceane.

Dezvoltarea economică a țărilor latino-americane s-a operat în funcție de interesul manifestat din afară pentru produsele ei, urmarea fiind tendința spre fenomenul de monocultură și părăsirea vechilor forme de agricultură destinate consumului local. Cererea crescândă a determinat ridicarea prețurilor la produsele agricole latino-americane. Marii proprietari de pământuri, interesați în a obține cîștiguri tot mai mari, fără a renunța la agricultura extensivă, s-au orientat spre culturile cele mai rentabile: cereale, arbori de cauciuc, arborii de cafea, precum și creșterea cornutelor mari și mici. S-au impus în aceste sectoare noi -- Argentina, Uruguay, Brazilia, Chile, Columbia, Mexic în creșterea vitelor; Argentina, Uruguay, Brazilia, Chile în cultura cerealelor; Brazilia și apoi Columbia, Venezuela, Mexic, Ecuador, țările Americii Centrale în cultura arborelui de cafea; Brazilia în cultura arborelui de cauciuc. Cultura cerealelor a beneficiat atât de existența unor mari suprafețe plane, cu climă relativ uscată și rece, cât și de mina de lucru specializată a imigranților europeni stabiliți în zona temperată a Continentului. Pentru multă vreme, partea meridională a Americii — în special zona La Plata — a devenit furnizorul de cereale și apoi de carne al Europei industrializate.

Dacă pînă spre 1880—1885, prin valoare, creșterea vitelor prevala asupra culturii cerealelor, după această dată situația s-a inversat. Astfel, dacă în 1870 în Argentina suprafața însămînțată cu grâu era de 70 000 ha, în 1900 era de 3 200 000 ha, iar în 1913 de 6 900 000 ha. La porumb, creșterea suprafeței a fost de la 130 000 ha în 1870, la 4 100 000 ha în 1913. Într-un ritm asemănător s-a extins zona cerealiară în statele braziliene Rio Grande do Sul și Santa Catarina, în zona interioară a republicii Chile, ceea ce a dus la crearea unui impunător bloc cerealiar⁴. Nu a fost vorba numai de extinderea suprafețelor destinate culturii cerealelor, ci și de ameliorarea soiurilor și de creșterea

⁴ Pierre Leon, *Economies et Sociétés de l'Amérique latine. Essai sur les problèmes du développement à l'époque contemporaine 1815—1967*, Paris 1969, p. 95.

randamentului. Producția de grâu a Argentinei a crescut de la 8 500 000 chintale în 1885 la 51 000 000 chintale în 1913; de porumb, de la 22 000 000 chintale în 1895, la 67 000 000 chintale în 1914. O creștere de 145% s-a înregistrat la producția de porumb în Mexic, între 1900 și 1910, de 150%, tot la porumb, în Uruguay, între 1900 și 1912.

Culturile de cauciuc și cafea au asigurat Braziliei, până în 1914, o poziție privilegiată pe plan internațional. Producția de cauciuc din Amazonia a sporit de la 5 300 tone în 1870, la 26 700 tone în 1900 și la 42 300 tone în 1912.

În ceea ce privește producția braziliană de cafea, ea era de 52 950 tone în 1900 și de 92 640 tone în 1910, ceea ce echivala cu 5/6 din producția mondială.

Unele zone au continuat, uneori cu deplin succes, să practice vechile culturi tropicale, pe plautajii. Astfel, Cuba excela prin plantațiile de trestie de zahăr a cărei producție a crescut de la 227 000 tone în 1850, la 1 000 000 tone în 1895 și la 2 600 000 tone în 1914, deci o creștere de 1055%. În Puerto Rico sporul a fost de 331% între 1900 și 1914⁵.

Țările mici din America Centrală s-au specializat în cultura bananelor, destinată aproape în întregime exportului.

Adevăratele salturi s-au înregistrat în dezvoltarea șeptelului. În Uruguay, numărul bovinelor a sporit de la 1 900 000 capete în 1850, la 6 800 000 capete în 1900 și la 8 200 000 capete în 1910. În Argentina, de la 14 200 000 capete în 1870, la 29 100 000 capete în 1910. În Brazilia, în 1910 se înregistrau 30 700 000 bovine. Situația era asemănătoare la ovine. În Uruguay, numărul acestora a crescut de la 796 000 în 1850, la 18 600 000 în 1900 și la 26 300 000 în 1910, deci o creștere de 3 187%. În Argentina, în 1910 erau 67 200 000 oi. Producția de lână argentiniană a sporit de la un milion tone în 1880, la peste două milioane în 1902⁶.

Aceste însemnate progrese ale agriculturii s-au înregistrat, însă, numai în anumite zone ale Americii latine, celelalte rămânând zone înapoiate, în special republicile zise „indiene”. Contrastul, diferențele erau, de altfel, evidente chiar în interiorul aceluiași stat precum în Brazilia, Mexic, Chile. Chiar în zonele în care metodele de muncă au fost modernizate, a persistat practica monoculturii sau a biculturii, ceea ce le făcea vulnerabile pe piața externă.

⁵ *Ibidem*, pp. 84—85.

⁶ *Ibidem*, pp. 85—86.

Procesul de industrializare în America latină a început târziu, într-un ritm lent și numai în anumite țări, iar în cadrul acestor țări numai în anumite centre.

Industria veche, tradițională, era cea primară, adică extractivă și alimentară. A continuat exploatarea zăcămintelor de aur și argint dar, după 1850, odată cu descoperirea aurului în Australia, California și Africa de Sud, importanța minierelor de aur și argint din America latină s-a redus. A sporit, însă, interesul străinilor, îndeosebi, față de minereurile industriale, utile industriilor europene. S-au exploatat intens, de către francezi și englezi, guano peruan după 1840, apoi nitrații chileni, cuprul din Chile și Columbia, cositorul din Bolivia, plumbul, zincul și fierul din Mexic, pentru care s-au înfruntat capitaliștii britanici, francezi, germani și, mai târziu, nord-americani.

Din momentul în care a fost descoperit, petrolul latino-american a încăput pe mâinile străinilor — englezi sau nord-americani.

După 1880, urmare a progreselor însemnate dobândite de creșterea vitelor și de cultura cerealelor, s-a dezvoltat, pe baze moderne, în Argentina, Brazilia și Uruguay mai ales, o puternică industrie de prelucrare a materiilor prime agricole, în special a cărnii. Au apărut marile abatoare și uriașele frigorifice, dar și rafinării de zahăr, fabrici de prelucrare a laptelui, evident mai toate cu capital străin sau aparținând străinilor în cea mai mare parte.

Au apărut și s-au dezvoltat întreprinderi ale industriei textile în Brazilia, Argentina, Mexic.

O oarecare diversificare a industriei se poate constata în țările de mai sus, cărora li se adaugă Chile, unde au fost ridicate întreprinderi sau fabrici de pielărie, ciment, construcții mecanice, chimice și celuloză.

Până în 1900 a lipsit în întregime industria grea, după această dată primele întreprinderi siderurgice fiind create la Monterrey în Mexic și în statul brazilian Minas Gerais. S-ar putea vorbi despre un veritabil salt al industriei miniere. Astfel, producția de cositor bolivian a sporit între 1895 și 1913 de șase ori, reprezentând în acest din urmă an 1/5 din producția mondială. Producția de cupru mexican a crescut de trei ori, cea de plumb a înregistrat o creștere de 727% între 1884 și 1911.

Producția de petrol a Americii latine era inexistentă la 1900, dar era de 3,2 milioane tone în 1914 (totalul mondial ridicându-se la 53 milioane tone), din care partea Mexicului

se ridica la 2,8 milioane tone, restul fiind dat de sondele abia puse în funcțiune în Venezuela, Argentina și Peru.

Marea industrie întârzie să apară, deși semnele ei erau prezente, cum se făcea simțit și fenomenul de concentrare a capitalului, întreprinderilor și forței de muncă.

În 1889, Brazilia dispunea de 626 întreprinderi industriale, în 1907 de 3 187, iar în 1914 de circa 7 000, cu aproape 200 000 muncitori.

În Argentina, în 1887 existau 2 357 întreprinderi, în 1895—22 304, iar în 1914 — 48 779 întreprinderi, în care lucrau 384 000 muncitori. Marea majoritate a acestor întreprinderi era formată din ateliere sau întreprinderi mici, artizanale, cu câțiva muncitori⁷. În 1885, Argentina construise o rețea de 2 290 mile căi ferate, pentru ca în 1914 să aibă 21 700 mile, cea mai întinsă rețea din America latină și a opta din lume.

Deși dispunea de imense resurse minerale, America latină dădea numai 1,2 milioane tone cărbuni, dintr-o producție mondială de peste un miliard tone. Apoi, chiar dacă producția de cărbune sau de petrol va crește, cea mai mare parte a acestor importante materii prime era exportată.

America latină, fie că nu a dispus, fie că, atunci când a avut, nu a știut să folosească resursele de capital în direcția dezvoltării economice, a modernizării agriculturii sau a industrializării.

Acumularea de capital nu s-a realizat în măsură satisfăcătoare, nevoile au fost acoperite prin apelul la capitalul străin, european la început, și nord-american apoi, sub forma creditelor și investițiilor, operațiuni realizate de străini prin intermediul băncilor pe care le-au implantat în mai toate țările Americii latine.

Între 1822 și 1826, Marea Britanie a acordat noilor state independente zece împrumuturi în valoare nominală de 21 milioane lire sterline, numai că după scăderea dobânzilor și a comisioanelor intermediarilor, suma reală primită de latino-americani era de circa 7 000 000 lire sterline. Pentru exploatarea resurselor naturale latino-americane la Londra au fost înființate peste 40 societăți anonime⁸.

În 1824 guvernul de la Buenos Aires a împrumutat de la firma britanică *Baring Brothers* suma de un milion lire

⁷ *Ibidem*, p. 130.

⁸ Eduardo Galeano, *op. cit.*, pp. 245—246.

sterline, din care a primit numai 570 000 lire sterline, nu în aur, ci în bancnote⁹.

Destul de timpuriu apăruseră în America latină unele bănci de emisiune și bănci comerciale, cum a fost *Banco de Buenos Aires* (1822), *Banco Nacional* (1826) sau *Banco de la Provincia*, în Argentina; *Banco do Brasil* (1833); *Banco de Venezuela* (1841).

Între 1850 și 1860 au fost înființate bănci comerciale în principalele orașe, unele cu cifre de afaceri importante, precum banca braziliană *Maui*, *Banco de la Nacion Argentina* sau *Banco Español*. Erau, însă, bănci slabe față de cele străine care au reușit să le anihileze repede. Capitalui, băncile britanice și-au creat devreme și pentru o lungă perioadă o poziție privilegiată, de monopol, în domeniul creditului în America latină. Principalele instituții financiare britanice implantate în statele latino-americane au fost *London and River Plate Bank* (1862) la Buenos Aires; *London and Brazilian Bank* (1862) la Rio de Janeiro; *London Bank of South America* (1864) s-a unit cu *Mexican Bank* dând naștere lui *London Bank of Mexico and South America*. Aceste bănci și-au creat sucursale în toate statele latino-americane.

Băncile britanice au început să fie serios concurate, încă din anii '80 de cele germane. Astfel, în 1886 *Deutsche Bank* și-a creat o filială latino-americană ce provoca dificultăți serioase britanicilor în Brazilia, Argentina și Chile.

În 1896 a fost creată *Banco Aleman Transatlantico* la Valparaiso, iar în 1906 a apărut filiala lui *Dresdner Bank-Südamericanische Bank*, cu ramificații în Mexic, Venezuela, Columbia, Brazilia, Argentina.

Alături de germani au apărut francezii cu *Banque française pour le Brésil* și *Banque française pour l'Amérique du Sud*, italienii, belgienii, olandezii, cizețienii¹⁰.

După o primă acțiune de acordare de credite, care a avut loc chiar în anii războiului de independență (în 1822, englezii au acordat patru împrumuturi, iar în 1824 — cinci; în 1826 — alte cinci împrumuturi) din cauza neputinței statelor latino-americane de a-și achita datoriile, a intervenit o pauză. Împrumuturile au fost reluate după 1850, când englezii au acordat sume însemnate Braziliei, Perului și

⁹ *Ibidem*, p. 247.

¹⁰ Pierre Leon, *op. cit.*, p. 119—122.

Chile. La mijlocul secolului al XIX-lea, datoria externă a Braziliei absorbea aproximativ 40% din bugetul ei¹¹.

În Peru, locul Spaniei fusese luat foarte devreme de Anglia și, cum sublinia José Carlos Mariategui, țara s-a simțit bogată. Statul a uzat de creditul său fără măsură. A trăit în risipă, ipotecându-și viitorul față de finanțele engleze¹².

Adevărata ofensivă a finanțelor europene, britanice în primul rând, pentru cucerirea Americii latine, s-a desfășurat între 1870 și 1914. Aceasta s-a realizat atât prin credite, cât mai ales prin investiții. În preajma primului război mondial, totalul investițiilor străine în America latină era de 8,5 miliarde dolari, din care Anglia cu 5 miliarde, adică 20% din totalul investițiilor ei în lume, Franța cu 1,7 miliarde dolari, Statele Unite cu 1,6 miliarde dolari, Germania sub un miliard dolari. Alte date statistice înfățișează următoarele situații: Anglia dispunea în 1891 de un capital investit în America latină de 167 milioane lire sterline, iar în 1914 de 756 milioane lire sterline (sau 20 miliarde franci-aur), plasate în Argentina (319 milioane în 1913), Brazilia (148 milioane), Mexic (99 milioane), Chile (61 milioane), Uruguay (36 milioane) etc.

Investițiile franceze reprezentau șase miliarde franci-aur în 1914, concentrate în Argentina, Brazilia și Mexic.

Germanii reușiseră să investească, până în 1914, 3,8 miliarde franci-aur, cu precădere în Argentina, Chile și Brazilia.

Nord-americanii aveau plasate 6,5 miliarde franci-aur, aproape în întregime în Cuba și Mexic.

Deci, dominația capitalului străin în America latină în preajma primului război mondial era un fapt împlinit. Capitaliștii străini au reușit să acapareze principalele sectoare economice: căile ferate, porturile, transporturile, telefoanele, gazul și electricitatea etc. Mai mult, capitaliștii străini au reușit să ia în stăpânire uriașe suprafețe agricole, dispunând de bogățiile solului și subsolului latino-american. Numai în mică măsură capitalul străin a contribuit la amorțirea procesului de industrializare a Americii latine, iar aceasta s-a făcut deformat și a cuprins numai acele sectoare în care erau interesați străinii și care le aduceau beneficii rapide și cât mai mari. Industria prelucrătoare, de exemplu, nu a beneficiat decît de 6% din capitalul britanic investit

¹¹ Eduardo Galeano, *op. cit.*, p. 247.

¹² *Ibidem*, p. 174.

în America latină în 1900 sau de numai 3,9% din totalul capitalului nord-american plasat aici în 1908.

America latină, ca furnizor de materii prime pentru țările industrializate, dar și piață pentru plasarea produselor industriale, a realizat un comerț intens cu Europa și cu America de nord. Astfel, dacă între 1800 și 1880, valoarea comerțului realizat de republicile latino-americane cu străinătatea a crescut de la 625 milioane franci-aur la 3 500 milioane franci-aur, în următoarele trei decenii ea s-a dublat sau triplat. Numai între 1900 și 1910, comerțul Argentinei a sporit cu 185%, cel al Braziliei cu 129%, cel chilean cu 170%.

În 1870, comerțul exterior al Americii latine era de un miliard dolari, în 1884 — de 1,014 miliarde dolari.

Până în 1914, principalul beneficiar al schimburilor comerciale externe ale Americii latine a fost Marea Britanie, concurată, în preajma anului 1900, de Germania și Statele Unite ale Americii.

Dacă în 1810 se aflau la Buenos Aires 120 comercianți britanici, în 1824 numărul lor ajunsese la 3 000!

Au fost create, începînd din anii războiului pentru independență, 100 case comerciale britanice în principalele orașe latino-americane ¹³.

Drept răsplată pentru presiunile exercitate asupra guvernului portughez pentru a recunoaște, în 1825, independența Braziliei, Anglia a obținut din partea guvernului noului stat independent încheierea unui acord comercial deosebit de avantajos pentru britanici, taxele la mărfurile britanice care intrau în Brazilia fiind limitate la 15% din valoarea lor, produsele industriale britanice dobîndind efectiv monopolul asupra comerțului pe piața braziliană, ceea ce, printre alte urmări, avea să stopeze orice velleitate braziliană spre industrializare ¹⁴.

Guvernele latino-americane au practicat liber-schimbismul, taxele vamale percepute la intrarea produselor industriale străine fiind mai mult decît simbolice.

Rezultatul a fost ofensiva manufacturatelor europene și decăderea industriei și meșteșugurilor autohtone.

În 1913, volumul traficului între America latină și Europa se ridică la 22,5 milioane tone, pe cîtă vreme cel cu America de nord era de numai 4,5 milioane tone. În același

¹³ E. Bradford Burns, *op. cit.*, p. 113.

¹⁴ *Ibidem*, pp. 113—114.

an, exportul Americii latine reprezenta 17,8% din exportul mondial de cereale, 11,5% din cel de carne, 62,1% din cel de cafea, cacao și ceai, 37,6% din cel de zahăr și 14,2% din cel de fructe.

Aceste schimburi intense au fost posibile datorită capacității flotei maritime comerciale britanice care monopoliza traficul Europei cu America latină.

În 1851, se realizase serviciul regulat între Anglia și Brazilia, în 1853 a urmat legătura între insulele britanice și Rio de la Plata, iar în 1868 britanicii au dat în funcțiune linia maritimă Liverpool-Valparaiso.

La rîndul lor, americanii au creat linii maritime directe cu principalele porturi latino-americane, începînd din anul 1847¹⁵.

Dependentă de Europa și de Statele Unite, economia Americii latine a suportat seismele sau consecințele seismelor prin care au trecut economiile europene și americană, adică crizele economice — financiare, comerciale, agricole, industriale. Așa s-a întîmplat în 1857, 1866, 1873, 1881 — 1884, 1890, 1907 și 1913.

Unitatea economică a Americii latine era tot atît de precară ca și unitatea politică. Imensitatea teritoriului, cu junglele de nestrăbătut, cu masive muntoase, cu întinse deșerturi, existența unor zone foarte slab sau deloc populate, clima foarte dură în unele regiuni, lipsa căilor de comunicații, rivalitățile dintre state, toate au contribuit la menținerea slăbiciunii, a greutăților de natură economică.

Era mai lesnicios traficul de mărfuri între Guayaquil-Ecuador și New York, via strîmtoarea Magellan, decît de străbătut cele 200 mîle care separau Guayaquil de capitala Quito. Pentru Rio de Janeiro era mai ușor să se aprovizioneze cu făină și grîu din Anglia decît din Argentina, iar pentru locuitorii din nordul Braziliei era preferabil să se aprovizioneze pe apă, din Europa, decît s-o facă din sudul țării lor.

Era foarte greu de realizat unitatea sau înțelegerea între statele latino-americane atîta vreme cît nu exista unitate chiar în interiorul multora dintre ele.

Columbia s-a destrămat în 1829—1830, dînd naștere la trei state: Columbia, Venezuela și Ecuador. Provinciile Unite din America Centrală s-au dezmembrat în 1838—1839, rezultînd cinci republici, cel mai adesea rivale între

¹⁵ *Ibidem.*

le: Guatemala, Honduras, El Salvador, Nicaragua și Costa Rica.

În unele țări, mai întinse, experimentul federalist a contribuit la accentuarea regionalismelor, precum în Mexic și Argentina.

Dominația politică a unui grup social restrâns — marii proprietari funciari și, mai târziu, în mai mică măsură, marii comercianți —, transformarea caudillismului — dictatura personală — într-un fenomen caracteristic țărilor din regiune, instabilitatea politică, frecvența loviturilor de stat, rolul crescând al armatei în societatea latino-americană etc., au contribuit, de asemenea, la slăbiciunea generală ce caracteriza America latină în perioada de după revoluția de eliberare.

Pentru elitele creole, hrănite spiritual, însă nu temeinic, de doctrina și ideologiile de sorginte europeană, modelele preferate pentru dezvoltarea politică și economică erau cele francez, englez sau nord-american. Dar aceste modele nu-și aflau un corespondent pe măsură în realitățile latino-americe, progresul, în general, era evaluat numai în termeni cantitativi și raportat numai în funcție de interesele grupurilor privilegiate economic și politic (circa 5% din totalul populației oricăruia din statele latino-americe).

RAPORTURILE INTERLATINO-AMERICANE ȘI INTERAMERICANE

Un capitol esențial al existenței și dezvoltării societății latino-americe în perioada care a urmat dobândirii independenței a fost cel al relațiilor dintre cele 18 state nou create, deci al relațiilor interlatino-americe. Aceste relații au stat, de cele mai multe ori, sub semnul incertitudinii, nesiguranței, neînțelegerii și, nu de puține ori, al conflictului armat. Adică, opus a tot ceea ce trebuia să le unească pentru a le face apte să-și asigure o dezvoltare economică normală și suficientă coeziune și forță pentru a rezista presiunilor și loviturilor venite din exterior.

Nici nu încetaseră luptele pentru înlăturarea stăpînirii coloniale pe continent cînd a izbucnit, în decembrie 1825, primul mare conflict armat între Provinciile Unite La Plata (de la 24 decembrie 1826 — Argentina) și Brazilia, ceea ce s-a numit războiul cisplatin. Motivul? Care dintre cele două

state să-și integreze provincia răsăriteană — Banda Orientală — care, la 25 august 1825, s-a proclamat independentă.

Brazilia care nu era în nici un fel implicată în regula principiului *uti possidetis*, a ocupat în 1817 malul drept al estuarului Rio de la Plata, adică Banda Orientală, care devenea „provincia cisplatina”. În 1825, argentinienii au revenit aici cu forțe militare și au recucerit teritoriul. Brazilienii au răspuns prin blocada porturilor Argentinei, la 10 decembrie 1825. Brazilienii au suferit înfringeri serioase. Războiul a angajat interesele Statelor Unite și Marii Britanii în această regiune a Americii. Însărcinatul cu afaceri american, Condry Raguet, a protestat pe temeiul că Brazilia a încălcat drepturile cetățenilor Statelor Unite. Neprimind un răspuns satisfăcător, Raguet a adresat note în termeni injurioși guvernului de la Rio. S-a ajuns la o adevărată criză în relațiile dintre cele două țări. La 4 martie 1827, vasul american *Spark* a fost capturat în largul portului Rio, membrii echipajului fiind tratați ca pirăți. Raguet a protestat din nou. I s-a răspuns că pe vas a fost descoperit echipament militar. A doua zi, Raguet și-a cerut pașaportul. Relațiile diplomatice au fost rupte contrar voinței președintelui Adams și Secretarului Departamentului de Stat, Clay, care considerau că atitudinea și limbajul lui Raguet nu erau prea... diplomatice. Astfel, la 31 martie 1827, într-o depeșă către Rebelio, însărcinatul cu afaceri al Braziliei, Clay, deși considera îndreptățite protestele lui Raguet, îl informa că cererea pașaportului de către diplomatul american nu fusese ordonată de guvern și că dacă relațiile erau întrerupte la Rio, nu erau și la Washington. Soluția a fost găsită în înlocuirea lui Raguet cu William Tudor care, cu tact și pricepere, a readus relațiile dintre cele două state pe baze normale, ajungând la 12 decembrie 1828 să obțină încheierea unui tratat de comerț, navigație și prietenie, prin care cele două țări își acordau clauza națiunii celei mai favorizate ¹⁶.

La izbucnirea războiului, ministrul de externe al Argentinei a întrebat pe însărcinatul cu afaceri al Statelor Unite dacă declarația președintelui Monroe se aplica în cazul când o putere europeană ar interveni în sprijinul Braziliei. Americanii nu au răspuns decât târziu și într-o manieră care nu putea satisface guvernul de la Buenos Aires: declarația lui Monroe nu presupunea nici o obligație din partea Sta-

¹⁶ *Ibidem*, pp. 561—562.

telor Unite într-un asemenea caz, războiul fiind strict american. Deci, Statele Unite nu puteau fi decât neutre ¹⁷.

Marea Britanie avea interese importante, atât în Brazilia, cât și în Argentina. A favorizat Brazilia și a mediat o pace — 27 august 1828 — care recunoștea existența statului tampon — între cele două puteri — Uruguayul, a cărei integritate teritorială era garantată, pentru cel puțin cinci ani, de către Argentina și Brazilia.

Totuși, în noul stat precumpănitore era influența Braziliei. Dictatorul Argentinei Manuel Rosas (1829—1852) a încercat să reinstaleze la Montevideo un guvern condus de protejatul său Manuel Oribe (liderul blancos) în locul lui José Fructuoso Rivera (liderul colorados) ¹⁸, care l-a acuzat că acordă azil exilaților politici argentinieni și că organiza comploturi împotriva regimului său.

Procedând astfel, Rosas a intrat în conflict cu Franța care-l sprijinea pe Rivera. Francezii s-au declarat nemulțumiți de faptul că Rosas ar fi încorporat cu forța cetățeni francezi rezidenți la Buenos Aires în milițiile provinciale.

Tentativa lui Rosas nu a reușit. Francezii au introdus blocusul asupra Buenos Aires-ului, au cucerit insula Martín García și l-au ajutat pe Rivera să-l alunge pe Oribe de la Montevideo. Rosas nu a cedat. Totuși, în 1840, s-a ajuns la un tratat franco-argentinian prin care Rosas se angaja să nu mai intervină în Uruguay. În 1841, însă, Rosas a trimis din nou trupe în sprijinul lui Oribe care luase cu asalt Montevideo. De astă dată s-au produs ciocniri violente între unități franceze și argentiniești, alături de Franța apărând Marea Britanie al cărei comerț avea mult de suferit de pe urma instabilității politice din bazinul La Plata. Rosas a rezistat anglo-francezilor, dar nu a putut interveni în Uruguay.

În 1843, după retragerea lui Fructuoso Rivera, Argentina a intervenit direct în războiul civil din Uruguay de partea conservatorilor (blancos), forțele sale asediind Montevideo. Liberalii (colorados) aveau sprijinul voluntarilor lui Giuseppe Garibaldi, al Braziliei, Franței și Marii Britanii.

La 18 septembrie 1845, anglo-francezii au blocat portul Buenos Aires. După negocieri anevoioase, în 1851 s-a în-

¹⁷ *Ibidem*, pp. 561—562.

¹⁸ Oribe și Rivera au alternat, cu mici întreruperi, la putere în perioada 1830—1843 (J. Fructuoso Rivera — 1830—1834, 1838—1843; Manuel Oribe — 1835—1838.)

cheiat un tratat de pace care reafirma independența Uruguayului, cu unele rectificări teritoriale în favoarea Braziliei în nordul fostei Banda Oriental. Anglo-francezii s-au angajat să pună capăt blocadei navale, iar Rosas se obliga să-și retragă forțele militare de pe teritoriul uruguayan¹⁹.

La 28 octombrie 1836, Bolivia și Peru au constituit o Confederație condusă de generalul Andres Santa Cruz, în calitate de *protector*.

În 1837, Manuel Rosas a declarat război Confederației boliviano-peruane pentru că aceasta ar fi amenințat securitatea Argentinei. Forțele lui Santa Cruz au respins ușor pe atacatori. Confederația boliviano-peruană a provocat temeri serioase și la Santiago de Chile, mai ales că unul din foștii dictatori găsisese azil la La Paz și era pe punctul de a încerca să revină la putere cu sprijinul naval dat de Santa Cruz. Tentativa a eșuat, apoi armata chileană a invadat Bolivia și a provocat o gravă înfrângere forțelor lui Santa Cruz în bătălia de la Yungay, în 1839. Santa Cruz și-a pierdut puterea, iar Confederația dintre Bolivia și Peru s-a destrămat²⁰.

Dispute de natură teritorială au marcat multă vreme relațiile dintre Columbia și Peru. Columbia a revendicat teritoriul Leticia în virtutea unei „romantice amintiri”, pentru că el ar fi aparținut, înainte de 1802, Vice-Regatului de Santa Fé. Peru l-a dobândit în urma proclamării independenței în 1821. După 1850, guvernele celor două țări au inițiat unele tratative pentru a se evita alunecarea spre un conflict armat. Rezultate concludente nu s-au obținut, cele două părți cantonându-se în limitele *statu-quo*-ului până în 1906, când Columbia a solicitat semnarea unui *modus-vivendi*, care stabilea ca frontieră între cele două state cursul râului Potomayo, până la frontiera cu Brazilia. Întrucât departamentul Loreto (provincia orientală a Perului) a protestat vehement, guvernul de la Lima nu a consimțit să ajungă la un asemenea aranjament, dar s-a arătat dispus să rezolve chestiunea prin arbitraj juridic.

Guvernul Columbiei pretindea, însă, recurgerea la arbitrajul politic.

¹⁹ R. S. Cotterill, *op. cit.*, p. 212; Pierre Queille, *L'Amérique latine. La doctrine Monroe et le panamericanisme. Le conditionnement historique du tiers monde latino-américain*, Payot, Paris, 1970, p. 119—120.

²⁰ R. S. Cotterill, *op. cit.*, pp. 212—213.

În 1825, cînd era proclamat statul independent Bolivia, teritoriul Chaco Boreal (circa 30 000 km²), puțin populat, a intrat în componența acestuia, cărcia îi deschidea un deșeu fluvial la Atlantic, prin fluviile Paraguay, Parana și La Plata. Cuprins între riul Pilcomayo la sud, fluviul Paraguay la răsărit și provincia boliviană Santa Cruz la nord-vest, Chaco Boreal nu a cunoscut o suveranitate propriu-zisă din partea Boliviei, ceea ce a facilitat o penetrație lentă de-a lungul deceniilor din partea Paraguayului și, drept urmare, preluarea în stăpînire de către autoritățile de la Asuncion a unei părți din Chaco.

În 1852, Paraguayul a semnat un tratat cu Argentina prin care fluviul Paraguay îi revenea. A fost momentul cînd s-a declanșat disputa dintre Bolivia și Paraguay pentru teritoriul Chaco Boreal, agravată după ce, în timpul războiului cu Chile, din 1879—1883, Bolivia a pierdut ieșirea la Oceanul Pacific. O compensație nu putea găsi decît la Oceanul Atlantic, prin fluviul Paraguay, ceea ce însemna, însă, să-și asigure stăpînirea asupra regiunii Chaco. Or, acest lucru i-a fost contestat de Paraguay.

Prin note succesive, în 1879 și în 1887, cele două țări au tatonat o soluție, dar compromisul s-a dovedit greu de atins. Tratatul din 1879 (Quijaro-Decoud) a provocat nemulțumire în Bolivia și, din această cauză, nu a fost ratificat; tratatul din 1887 (Tomayo-Accval) favoriza Paraguayul și, din nou, s-au stîrnit proteste la La Paz.

În 1888, Paraguayul a intervenit cu forțe militare în Chaco Boreal, fapt ce a dus la ruperea relațiilor diplomatice. După lungi negocieri, la 23 noiembrie 1894 s-a ajuns la semnarea unui nou tratat (Ichazo-Benites) care, de asemenea, era favorabil Paraguayului, motiv pentru care Bolivia nu l-a ratificat²¹.

Disputa a continuat pe cale diplomatică pînă în 1907 cînd, prin medierea Argentinei, s-a semnat la Buenos Aires acordul Pinilla-Soler, prin care cele două părți conveneau să supună chestiunea arbitrajului președintelui Argentinei, fixîndu-se zona care trebuia să facă obiectul acestui arbitraj. Părțile se obligau să păstreze *statu-quo-ul* cu strictete²². Discuțiile care au urmat asupra proiectului tratatului

²¹ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe al României, Fond 71/Țări ale Americii latine, 1924—1944, vol. 1, fila 177. (În continuare: Arh. M.A.E.R.)

²² *Ibidem*, fila 178.

de arbitraj nu au dat rezultate, președintele Argentinei renunțând la rolul de mediator și arbitru.

O nouă etapă în disputa dintre Bolivia și Paraguay a constituit-o protocolul Ayala-Mujia, semnat în aprilie 1913, la Asuncion, prin care părțile se obligau să încheie, în termen de doi ani, un tratat definitiv de frontieră. În cazul în care nu se ajungea la un aranjament direct, litigiul trebuia supus unui arbitraj de drept²³.

Cel mai pustiitor război care a avut loc între latino-americieni în secolul trecut a fost cel dintre Argentina, Brazilia și Uruguay, de o parte, și Paraguay, de altă parte, desfășurat între 1865—1870.

Paraguayul a apărut și s-a dezvoltat ca stat independent într-un fel aparte. S-a desprins în 1810—1811, nu numai de Spania, dar și de Provinciile Uite La Plata, tentativele făcute de autoritățile de la Buenos-Aires de a reintegra teritoriul Paraguayului, prin câteva campanii militare, eșuând.

Congresul popular, care reprezenta pe cei 150 000 locuitori, a încredințat puterea, la 3 octombrie 1814, lui José Gaspar Rodríguez Francia — „El Supremo”, reprezentant al intereselor micii burghezii și țărănimii. Francia a fost desemnat apoi, în 1816, de Congres, dictator pe viață. A condus cu deosebită pricepere și eficiență acest stat până la moartea sa în 1840. A restructurat radical instituțiile sociale, economice și politice, a confiscat proprietățile mănăstirești, a desființat congregațiile religioase și a decretat libertatea de credință, a luat de la bogați și a dat săracilor, a împroprietărit pe țărani, a făcut ordine în justiție punind capăt nedreptăților care lovcau mai întotdeauna pe cei umili. Guvernele conduse de Francia au orientat și controlat dezvoltarea economică, fapt unic atunci în America, ceea ce a făcut ca Paraguayul să producă tot ceea ce era necesar traiului locuitorilor săi. S-a acordat mare atenție educației și instrucției, analfabetismul fiind lichidat la două decenii după proclamarea independenței. Neputând face comerț pe apă din cauza blocusului introdus de Argentina, Paraguayul a fost obligat să-și dezvolte propria industrie. Opera lui Francia a fost continuată după 1840, țara fiind înzestrată cu căi ferate, nave cu aburi, serviciu telegrafic, un început de industrie siderurgică etc.

²³ *Ibidem.*

Această dezvoltare autonomă și de mare eficiență a asigurat peste o jumătate de secol independența totală — economică și politică — a Paraguayului, realitate singulară în America Latină atunci și mai târziu. Președintele Carlos Antonio Lopez (14 martie 1844—10 septembrie 1862), urmașul lui de Franca, a pus capăt izolării țării și a acceptat reluarea relațiilor cu vecinii săi Argentina și Brazilia, care au recunoscut independența Paraguayului, dar a avut serioase dispute cu Statele Unite, Marea Britanie și Franța. Fiul său, Francisco Solano Lopez (10 septembrie 1862—1 martie 1870), urmărind să facă din Paraguay „națiunea dominantă a regiunii La Plata“ și-a alarmat vecinii, care nu încetaseră să vadă în țara sa un pericol pentru balanța puterii în bazinul La Plata. Existau diferențe între Paraguay și Brazilia din cauza teritoriului dintre Rio Blanco și Rio Apa, așa cum exista vechea dispută între Paraguay și Argentina pentru districtul dintre Parana și Paraguay. În același timp, deși Argentina recunoscuse independența Paraguayului, guvernul ei nu renunțase niciodată la ambiția de a-l integra Argentinei²⁴. Astfel că, Argentina, Brazilia și Uruguayul au așteptat un pretext pentru a porni războiul împotriva micii republici. Acesta s-a ivit în 1864 cind președintele Francisco Solano Lopez, căruia i se refuzase cererea în căsătorie a fiicei lui Pedro II, împăratul Braziliei, a dispus capturarea unui vas brazilian care naviga pe fluviul Paraguay.

Dar, tot atunci, la cererea plantatorilor expansioniști din Rio Grande do Sul, guvernul Braziliei a adresat un ultimatum guvernului blanco al Uruguayului, căruia îi cerea să pedepsească pe unii funcționari care încurajaseră raiduri de jaf pe teritoriul Braziliei.

Guvernul de la Montevideo a respins ultimatumul și a cerut ajutor Paraguayului. Francisco Solano Lopez nu s-a angajat, dar a trimis un protest energic Braziliei. Totuși, trupe braziliene au pătruns pe teritoriul Uruguayului și au reușit să înlăture guvernul blanco și să instaleze guvernul condus de generalul Venancio Flores (20 februarie 1865 — 15 februarie 1868).

Brazilia a declarat război Paraguayului. Argentina și Uruguayul s-au declarat neutre. Dar, la refuzul Argentinei de a permite trecerea trupelor sale prin provincia Corrientes împotriva Braziliei, Lopez a declarat război guvernului de la Buenos Aires în martie 1865. A urmat, la 1 mai 1865,

²⁴ R. S. Cotterill, *op. cit.*, pp. 265—266.

încheierea unei așa-zise Triplă alianță între Argentina, Brazilia și Uruguay împotriva Paraguayului²⁵.

Războiul a durat cinci ani; s-a soldat cu moartea lui Lopez, în martie 1870 și cu exterminarea a peste 80% din populația Paraguayului. Astfel, din circa 1 500 000 locuitori, au fost uciși 1 250 000, cei 250 000 rămași în viață fiind în proporție de 5/6 femei și bătrâni. Brazilia a pierdut 50 000 de oameni, a cheltuit 300 milioane de dolari, însă și-a extins substanțial teritoriul pe seama Paraguayului învins. Preliminariile de pace s-au semnat la 20 iunie 1870, după certuri sericase între învingători și ele statuau completa libertate de navigație pentru vasele comerciale ale Argentinei, Braziliei și Uruguayului pe Parana și Paraguay. Argentina, ca și Brazilia, princa o parte din despăgubiri impuse Paraguayului. Armata de ocupație braziliană s-a retras în 1874, după ce s-a asigurat trecerea teritoriului cuprins între Rio Apa și Rio Blanco la Brazilia.

Un tratat de pace a încheiat abia în 1876. Argentina a reușit să obțină districtul paraguayean cuprins între Parana și Paraguay, ca și mai mult al Paraguayului, între Bernejo și Pilcomayo²⁶.

Statele Unite au manifestat un interes marcat față de acest conflict. În 1865, Secretarul Departamentului de Stat, Seward, scria ministrului american la Buenos Aires că „deși nu ne-am amestecat vreodată în controversele care au dus la războaie [...] avem o dorință firească, ca putere americană, ca pacea să prevaleze în această emisferă”²⁸. Indirect, Statele Unite își ofereau medierea. Nu a fost acceptată. Totuși, articolul al cincilea al Tratatului dintre Argentina și Paraguay, din 3 februarie 1876, prevedea că președintele Statelor Unite urma să fie solicitat să arbitreze drepturile de suveranitate asupra teritoriului cuprins între Rio Verde și brațul principal al fluviului Pilcomayo. În martie 1878, președintele Rutherford Hayes a primit documentația asupra chestiunii și, în noiembrie, și-a prezentat decizia: Paraguayului îi revenea teritoriul în dispută. Arbitrajul a fost acceptat de cele două părți²⁹.

În pregătirea și desfășurarea acestui război al Triplei Alianțe împotriva Paraguayului, Marea Britanie a avut o contribuție substanțială. Ministrul britanic la Buenos

²⁵ *Ibidem*, *op. cit.*, pp. 266–267.

²⁶ *Ibidem*, p. 269; William Z. Foster, *op. cit.*, p. 206.

²⁷ Graham H. Stuart, James I. Tigner, *op. cit.*, p. 567.

²⁸ *Ibidem*, p. 568; R.S. Cotterill, *op. cit.*, p. 269.

Aires, Edward Thornton, înainte de izbucnirea ostilităților, lua parte, ca asesor al guvernului argentinian, la ședințele acestuia, iar pregătirea acordului argentino-brazilian, care a pecetluit soarta Paraguayului, s-a făcut cu acordul și sprijinul lui. Apoi: „de la început și pînă la sfîrșit, invazia a fost finanțată de Banca Londrei, Casa Baring Brothers și Banca Rothschild, prin împrumuturi cu dobînzî fabuloase, care au dus la ipotecarea destinului țărilor învingătoare”²⁹.

În fapt, beneficiara acestui măcel interlatino-american a fost Marea Britanie, negustorii, bancherii și industriașii insulari controlînd copios economia celor trei țări învingătoare, dar și a Paraguayului. Așa cum scrie Eduardo Galeano, „războiul nici nu se terminase bine cînd pe ruinele fumegînde al Paraguayului a apărut primul împrumut străin din istoria sa. Britanic, se înțelege”³⁰.

Nu se stînseseră ecourile conflictului fratricid din La Plata cînd a izbucnit un alt mare conflict militar care a opus Chile, de o parte, Peru și Bolivia de alta. Deci al doilea război între aceste state vecine.

În perioada constituirii statelor independente Chile și Bolivia, regiunea Atacama, slab populată și considerată fără valoare, a fost neglijată. În 1841, însă, descoperindu-se aici guano, interesul celor două părți a crescut imediat. În 1842, Congresul chilean a adoptat o rezoluție care declara proprietate națională tot zăcămintul de guano din provincia Coquimbo a litoralului Atacamei. Ministrul Boliviei la Santiago a protestat, ceea ce a determinat Congresul chilean să transforme rezoluția în lege³¹.

Disputa diplomatică a continuat, guvernul bolivian motivînd de ficcare dată că frontiera de sud a Boliviei trecea pe paralela de 27° latitudine, deci includea Atacama. Chile riposta că frontiera sa nordică mergea pînă la 23° latitudine, deși în constituțiile din 1822 și 1833 frontiera de nord mergea pînă la zona Atacama³².

Între timp, autoritățile chilene exploatau zăcămintele de guano, iar în 1857 și-au extins controlul și asupra teritoriului Mejillones. Protestele boliviene au rămas fără rezultat și, în 1864, guvernul de la La Paz a rupt relațiile diplomatice cu Chile. Împrejurările externe — agresiunea Spaniei

²⁹ Eduardo Galeano, *op. cit.*, p. 231.

³⁰ *Ibidem*, p. 241.

³¹ Graham H. Stuart, James L. Tigner, *op. cit.*, p. 617.

³² *Ibidem*.

au făcut ca temporar relațiile să redevină normale și, prin tratatul încheiat în 1866, cele două părți să stabilească linia de frontieră de-a lungul paralelei 24°. Totodată, zona cuprinsă între 23° și 25° urma să constituie subiectul unei jurisdicții comune privitoare la exploatarea guano și mineralelor, toate produsele dobândite aici și exportate trebuind să fie scutite de taxe³³.

Chilenii, cu sprijinul capitalului britanic³⁴, au monopolizat repede exploatarea nitraților din întregul deșert și „și-au extins operațiile pînă în depozitele peruane din Tarapaca”³⁵.

Dificultățile au reapărut, acuzațiile și pretențiile, de asemenea, astfel că, la 31 ianuarie 1872, ministrul Statelor Unite în Bolivia scria Secretarului Departamentului de Stat, Fish, că neînțelegerile dintre cele două țări aveau să sporească în urma descoperirii, în zona litigioasă, a unor zăcăminte de argint³⁶.

Relațiile încordate dintre Chile și Bolivia au impus guvernului celei din urmă încheierea unui tratat de alianță cu Peru, în 1873, prin care cele două țări se angajau să-și garanteze reciproc independența, suveranitatea și integritatea teritorială. Alianța boliviano-peruană a fost inspirată și stimulată de americani și francezi, ostili monopolului chilcan. Statele Unite și Franța făcuseră investiții însemnate și rapițe în căile ferate și în minele din Peru și din Bolivia. Alianța se încheiase în secret, deși era defensivă. Aflînd despre ea, chilenii au fost nemulțumiți și au solicitat lui Cornelius Logan, ministrul american la Santiago, să arbitreze în disputa de frontieră cu Bolivia. Deși această tentativă nu a dat rezultate, în 1874 s-a ajuns la încheierea unui nou tratat boliviano-chilcan care îl anula pe cel din 1866, fixa frontiera dintre ele pe paralela 24°, iar guano

³³ *Ibidem*, p. 618; R. S. Cotterill, *op. cit.*, p. 287.

³⁴ Așa cum remarcă Eduardo Galeano, încă înainte de mijlocul secolului, „trei-patru firme engleze puseseră stăpînire pe cuprul chilcan, manevrînd prețurile în funcție de interesele topitorilor din Swansea, Liverpool și Cardiff. În 1838, consulul general al Angliei își informa guvernul asupra prodigioasei creșteri a vînzărilor de cupru al cărui export se efectua, în cea mai mare parte, dacă nu chiar complet, cu vase britanice sau cu sprijin din partea englezilor. „Negustorii englezi monopolizau comerțul la Santiago și Valparaiso, Chile constituind, în ordinea importanței, cea de-a doua piață latino-americană de desfacere pentru produsele britanice”. (Eduardo Galeano, *op. cit.*, p.p 221—222.)

³⁵ R. S. Cotterill, *op. cit.*, p. 287.

³⁶ Graham H. Stuart, James L. Tigner, *op. cit.*, p. 617.

exploatat în teritoriul dintre paralelele de 23° și 24° trebuia împărțit în mod egal între ele.

Mai înainte, însă, generalul José Mariano Melgarejo, președintele Boliviei (1864—1871), acordase unei societăți chilene privilegiul exploatării nitratilor din zona boliviană a Atacamei. Or, în 1878, Congresul Boliviei, în speranța redobândirii unei părți din bogăția înstrăinată de Melgarejo, a pretins, ca o condiție a reînnoirii contractului, 10% din profiturile societății chilene, apoi 10% din venitul pe chintalul de nitrați exportat. Guvernul chilean a considerat că tratatul din 1874 a fost încălcat și a adresat proteste categorice, dar bolivienii au procedat la percepere de taxe în procentele fixate³⁷.

Tot atunci, guvernul peruan, aflat în pragul falimentului financiar, a expropriat întreprinderile miniere chilene din Tarapaca.

Urmarea a fost că, la 12 februarie 1879, ministrul chilean la La Paz și-a cerut pașaportul, dar, la 14 februarie, forțele militare chilene au trecut la ocuparea teritoriului disputat punând stăpânire imediat pe Antofagasta. La 1 martie 1879, Bolivia a declarat război Chile-ului. Evenimentul a avut imediat un larg răsunet la Lima, peruaniilor solidarizându-se cu Bolivia și cerînd guvernului fie să intre imediat în război împotriva chilienilor, fie să-și dea demisia. Guvernul peruan, dorînd să împiedice războiul, a încercat arbitrajul, în care scop a trimis în Chile o misiune specială în frunte cu dr. José Antonio Lavalle.

Chilienii au respins arbitrajul, în schimb l-au chestionat pe Lavalle asupra tratatului secret boliviano-peruan, care trebuia imediat abrogat și au cerut ca Peru să păstreze atitudinea de neutralitate. Cum Lavalle nu a putut să dea curs acestor cereri, Chile a declarat război Perului la 5 aprilie 1879.

Forțele armate chilene, net superioare prin pregătire și înzestrare cu armament, au învins ușor trupele boliviene și peruane, reușind să ocupe părți însemnate din teritoriul celor două țări, inclusiv capitalele acestora.

În conflictul ce a opus cele trei țări sud-americane, cunoscut sub numele de „războiul Pacificului“, au fost angajate interesele marilor puteri, Anglia sprijinînd Chile, Franța fiind alături de Bolivia și Peru. Totodată, Statele Unite, acum în plină expansiune industrială, au urmărit îndeaproape evoluția evenimentelor, implicîndu-se serios și direct. Mai întîi, Departamentul de Stat al Statelor Unite

³⁷ *Ibidem*, p. 619; R. S. Cotterill, *op. cit.*, p. 287.

a căutat să împiedice izbucnirea războiului, cerind lui S. N. Pettis, ministrul său în Bolivia, să întreprindă vizite la Lima și Santiago, ceea ce acesta a făcut, în august 1879. Misiunea de pace a lui Pettis nu a dat rezultate, însă diplomatul american nu a încetat să solicite guvernului său medierea între cele trei țări. Nu de aceeași părere era, însă, ministrul Statelor Unite la Santiago, Osborn³⁸.

La 29 iulie 1880, Secretarul de Stat, Evaris, a trimis misiuni la Santiago și Lima pentru a expune dorința Statelor Unite de a se pune capăt vărsării de sânge și de a se încheia o pace în termeni „onorabili”. S-a convenit ca beligeranții să-și delege reprezentanți la o întâlnire cu cei trei miniștri americani acreditați în respectivele state. Reuniunea sau Conferința a avut loc la 22 octombrie 1880, fiind prezidată de Osborn. S-au făcut propuneri de pace. Chile cerea o parte din provincia Tarapaca drept plată pentru cheltuielile făcute în ducerea războiului! Or, acest teritoriu nu fusese vreodată disputat. Era însă foarte bogat în nitrați. Bolivia a aprobat ca chilenzii să ocupe acest teritoriu pînă cînd va fi plătită despăgubirea pretinsă. Peru a solicitat ca Statele Unite să accepte arbitrajul, Bolivia a acceptat arbitrajul, Chile l-a respins, o asemenea procedură fiind socotită tardivă! În aceste condiții, conferința patronată de americani a eșuat.

Departamentul de Stat a trimis noi emisari de pace la Lima și Santiago, însă aceștia au interpretat diferit instrucțiunile primite. Astfel, Hurlbut, sosit la Lima, se pronunța pentru încheierea păcii prin menținerea integrității statului peruan, Chile primind, eventual, o indemnizație pentru cheltuielile de război. Opoziția Statelor Unite față de ocuparea cu forța a unei părți din teritoriul altui stat și „dezmembrarea violentă a unei națiuni” a fost făcută de Hurlbut și într-un memorandum pe care l-a adresat generalului Lynch, comandantul trupelor chilene din Lima.

Acesta, ca și ministrul de externe de la Santiago, s-au arătat nemulțumiți de poziția ministrului american. Chestionat de șeful diplomației chilene în legătură cu aceasta, emisarul american la Santiago, Kilpatrick, a declarat că Hurlbut nu fusese autorizat de guvernul Statelor Unite să exprime asemenea opinii³⁹.

³⁸ Graham H. Stuart, James L. Tigner, *op. cit.*, p. 619.

³⁹ *Ibidem*, p. 621.

În 1881, o dată cu instalarea noii administrații la Washington, cu James Abraham Garfield, președinte și James G. Blaine, Secretar al Departamentului de Stat, cei doi emisari diplomați au fost acreditați ministrilor la Santiago-Kilpatrick, la Lima-Hurlbut. Li s-a cerut să expună poziția ostilă a Statelor Unite față de transferul de teritorii ca o condiție a încheierii păcii.

Cum nimic nu s-a schimbat și fiind nemulțumit de activitatea celor doi diplomați, Blaine a trimis un nou emisar special, pe William H. Trescott, căruia i-a cerut să aducă la cunoștința autorităților chilene că înlăturarea guvernului Calderon în Peru, guvern recunoscut de Statele Unite, ar putea fi considerată ca un act de neprietenie față de Statele Unite. Trescott trebuia, de asemenea, să coară inițierea negocierilor de pace fără să fie pusă problema unor cedări teritoriale⁴⁰. Misiunea de pace a lui William Trescott a fost anihilată de evenimentele de la Washington: asasinarea lui Garfield, investirea lui Chester Allan Arthur ca președinte și înlocuirea lui Blaine cu Frelinghuysen la Departamentul de Stat. Nu a fost vorba numai de o schimbare de persoane, ci și de atitudine care, față de „războiul Pacificului”, s-a tradus prin dezinteres, prin „politica brațelor lăsate”. Învingătorii chileni au pus condiții grele adversarilor: să li se recunoască Tarapaca, plată a 20 milioane pesos și drept gaj pentru acestea teritoriile Tacna și Arica. Trescott a refuzat să trateze pe aceste baze și s-a întors la Washington, unde, într-o scrisoare din 5 iunie 1882, adresată lui Frelinghuysen, deplîngea politica guvernului american. Poate că această nemulțumire a lui Trescott să fi influențat instrucțiunile date, la 25 iunie 1882, noului ministru al Statelor Unite la Santiago, Cornelius A. Logan, care cereau guvernului chilean să-și modereze pretențiile, nu însă să renunțe la ele⁴¹. Logan a fost, însă, un om nepotrivit pentru o asemenea misiune, fiind înclinat să sprijine poziția guvernului pe lângă care era acreditat, în vreme ce J. R. Partridge, ministrul american la Lima, era decis de partea guvernului peruan. Din această cauză, președintele Calderon, deși prizonier al chilenilor, a refuzat să negocieze cu aceștia sub medierea lui Logan. Nemulțumit peste măsură, Partridge, depășindu-și atribuțiile și dînd friu liber propriilor sentimente, a solicitat intervenția colectivă a Angliei, Franței

⁴⁰ *Ibidem*, p. 622; R. S. Cotterill, *op. cit.*, p. 288.

⁴¹ Graham H. Stuart, James L. Tigner *op. cit.*, pp. 623—624.

și Italiei în conflictul chileano-boliviano-peruan. Evident, demersul său a provocat furie la Washington și a fost imediat dezavuat de Departamentul de Stat.

Apariția unei grupări peruane dizidente în nordul țării și constituirea guvernului condus de colonelul Miguel Iglesias, care s-a pretins reprezentantul autentic al intereselor Perului, au facilitat acțiunile lui Logan. Acesta a insistat ca guvernul american să-l recunoască și a obținut încheierea unui protocol de pace, în mai 1883. Pe baza respectivului document, reprezentanții statelor Chile și Peru au semnat, la Ancon, la 20 octombrie 1883, tratatul de pace. De fapt, chilienii au dictat prevederile tratatului, având în spate Marea Britanic. Se prevedea încorporarea teritoriului Tarapaca la Chile și administrarea de către Chile, vreme de 10 ani, a provinciilor Tacna și Arica. După expirarea termenului, prin plebiscite, trebuia să se decidă soarta celor două teritorii. În schimb, vreme de 10 ani, Chile plătea Perului suma de 10 milioane dolari.

Plebiscitele preconizate nu au mai avut loc iar problema „Alsaciei și Lorenci Americii de Sud“ a rămas nerezolvată. În urma acestui război, față de care politica Statelor Unite, ca și a Franței, a suferit un eșec, Bolivia și-a pierdut ieșirea la Pacific, obligată fiind să cedeze Chile-ului întreaga zonă de coastă cu portul Antofagasta și teritoriul Atacama, iar Peru provinciile Tarapaca, Tacna și Arica, bogate în nitrați. Deciziile luate prin tratatul de pace vor marca, pentru următoarele decenii, relațiile dintre cele trei țări, desigur, în detrimentul lor și în favoarea marilor puteri. Numeroase alte diferende și conflicte de frontieră au opus țările latino-americane, între care războiul dus de El Salvador, Honduras și Nicaragua împotriva Guatemalei, în intervalul 1850—1856 și disputa dintre Peru și Ecuador din 1910, în care s-au amestecat, ca mediatori, Statele Unite, Chile și Brazilia.

ATITUDINI OSTILE ȘI ACȚIUNI POLITICE ȘI MILITARE ÎMPOTRIVA REPUBLICILOR LATINO-AMERICANE

Pe lângă influența și apoi dominația economică pe care și le-au asigurat foarte de timpuriu asupra ansamblului latino-american, pe lângă amestecul mai mult sau mai puțin

direct, mai mult sau mai puțin dezinteresat în conflictele și neînțelegerile dintre statele latino-americane, marile puteri-europene — Anglia și Franța și alături de ele, Spania — Statele Unite ale Americii, iar mai târziu Germania, au manifestat o preocupare permanentă pentru a-și asigura controlul politic și militar în măsură să transforme statele Americii latine în sateliți, în anexe ale politicii lor mondiale. S-a verificat, și în cazul Americii latine, că acolo unde nu se produce o cucerire politică, se obține supremație economică, unde nu se poate instaura dominația completă se împarte teritoriul sau influența între competitorii străini.

Spania a recunoscut târziu, oricum după ce au făcut-o Statele Unite, Marea Britanie și Franța, independența fostelor ei colonii din America. Începutul a avut loc în 1836, cind guvernul de la Madrid și Ciudad de Mexico au căzut de acord „să uite divergențele trecute și disensiunile care, din nefericire, au întrerupt pentru un timp atât de îndelungată prietenie și înțelegere dintre cele două popoare“⁴².

Spaniolii continuau să stăpânească Cuba și Puerto Rico și nu au abandonat decât cu greu și foarte târziu speranța în recucerirea, cel puțin parțială, a fostului imperiu american, la început cu sprijinul monarhiilor absolutiste europene grupate în Sfânta Alianță, apoi singuri. Pe această a doua cale ei au întreprins câteva tentative: mai întâi, în 1829 și în 1832, au încercat să readucă forțe militare și să se reinstaleze în Mexic și în America Centrală; apoi în 1845—1846 au organizat o expediție navală împotriva așezărilor peruane de pe coastă, încercind să profite de criza din Peru, măcinat de luptele pentru putere.

În fața acestui pericol extern, disputele au încetat și s-a realizat unitatea națională. La cererea guvernului de la Lima s-a constituit alianța dintre Peru, Chile, Bolivia și Ecuador. În noua situație, spaniolii au renunțat și și-au retras forțele navale. Franța a recunoscut independența fostei sale colonii Haiti în 1838, iar Statele Unite au recunoscut, *de facto*, țara negrilor liberi abia în 1844. În acest an, în așa-zisa parte spaniolă a insulei, a avut loc o răscoală, care a dus la desprinderea teritoriului din statul haitian și crearea Republicii Dominicane independente (27 februarie 1844).

⁴² E. Bradford Burns, *op. cit.*, p. 103.

Diplomația noului stat s-a orientat imediat spre Statele Unite, pentru a obține recunoașterea și în dorința de a încheia un tratat de prietenie, comerț și navigație.

Președintele Statelor Unite, James Knox Polk (4 martie 1845—3 martie 1849), a trimis un agent special în insulă — John Hogan — pentru a culege date și a-i prezenta un raport. Hogan a rămas cinci luni la Santo Domingo, a strâns informațiile dorite și a întocmit un raport, care a rămas, însă, necunoscut pînă în 1871. Consecințele acestui fapt pentru Republica Dominicană? S-a tras concluzia că la Washington nu exista nici un interes pentru dominicani, motiv pentru care aceștia și-au îndreptat privirile către Europa, preferind Franța și Spania.

Cînd în 1850 guvernul de la Port-au-Prince a amenințat cu invazia părții orientale a insulei, guvernul dominican a cerut medierea Statelor Unite, Franței și Marii Britanii (22 februarie 1850). Demersul dominican a dat rezultate.

Guvernul american a trimis un agent special la Port-au-Prince, pe nume Wash. Acesta, după ce s-a pus de acord cu consulii britanic și francez, a dat un avertisment guvernului haitian, cerîndu-i, totodată, să recunoască și să respecte independența Republicii Dominicane. În același timp, reprezentanții celor trei mari puteri au adresat o notă guvernelor haitian și dominican în care li se sugera încheierea unui tratat de pace pe o perioadă de 10 ani. Haitienii au fost de acord numai cu un armistițiu. Wash, reîntors la Washington, a propus ca Statele Unite să folosească forța pentru a tempera veleitățile expansioniste ale guvernului haitian.

Dominicanii au continuat să ceară protecția, cînd din partea Statelor Unite, cînd din partea Franței, cînd din partea Spaniei, mergînd pînă la a solicita anexarea Republicii Dominicane la una din aceste puteri.

În 1855 au avut loc negocieri între guvernele american și dominican, în vederea obținerii de către americani a unei baze navale în Samana Bay. Marea Britanie și Franța au protestat și negocierile au fost abandonate⁴³.

În 1861, președintele dominican, generalul Pedro Santana, (31 ianuarie 1859—mai 1861) a cerut guvernului spaniol să accepte protectoratul asupra țării sale. Prin decretul regal din 19 mai 1861, cererea a fost acceptată și Santana

⁴³ Graham H. Stuart, James L. Tigner, *op. cit.*, p. 416.

era numit guvernator (sau căpitan general) în Santo Domingo, redevenit colonie a Spaniei⁴⁴. Era o violare clară a Doctrinei Monroe. Guvernul Statelor Unite, ca și în cazul intervenției anglo-franco-spaniole în Mexic (decembrie 1861 — ianuarie 1862), din cauza dificultăților grave de ordin intern, nu a putut decât să protesteze și, în cazul de față, să considere gestul Spaniei drept „o manifestare de neprietenie față de Statele Unite“⁴⁵.

În mai 1865, în urma revoluției izbucnite în Spania și a încheierii războiului civil din Statele Unite, Cortesurile de la Madrid au anulat decretul regal din 1861, prin care fusese anexată Republica Dominicană.

După ce, la 12 iulie 1864, guvernul american a acreditat un diplomat în Haiti, gest care însemna recunoașterea *de jure* a republicii negrilor, în noiembrie același an a încheiat cu guvernul de la Port-au-Prince un tratat de prietenie, comerț și navigație.

La 17 septembrie 1865, Statele Unite au recunoscut și Republica Dominicană cu care au semnat, în 1867, un tratat similar. Din acest moment, interesul Statelor Unite pentru teritoriile din Caraibe în general, pentru țări ca Republica Dominicană în special, a sporit considerabil, nefiind puține cazurile când s-a încercat anexarea sau „asocierea“ acesteia la Statele Unite“⁴⁶.

O altă tentativă spaniolă de recucerire a avut loc în 1864—1866, împotriva Perului și Chile-ului. Forțele spaniole au bombardat cu furie porturile Callao și Valparaiso și au invadat Peru. Și de astă dată, în fața dușmanului comun, s-a format alianța boliviano-chileano-peruană care a dus la eșuarea agresiunii spaniole.

Deși Anglia și-a asigurat monopolul comerțului cu America latină, nu au fost puține cazurile când s-a amestecat cu brutalitate în viața onora din republicile latino-americane, uneori cu forțe militare, introducând blocusul naval asupra principalelor porturi ale acestora.

În ianuarie 1833, Marea Britanică a ocupat insulele Malvine (Folkland) aflate sub suveranitatea Argentinei. Guvernul acesteia a protestat viguros, afirmând că acțiunea britanicilor era o încălcare flagrantă a Doctrinei Monroe. Statele Unite, nu numai că nu s-au opus, dar au recunoscut destul

⁴⁴ E. Bradford Burns, *op. cit.*, p. 102.

⁴⁵ Graham H. Stuart, James L. Tigner, *op. cit.*, p. 415.

⁴⁶ Pentru amănunte vezi *Ibidem*, pp. 417—419.

de repede transferul de suveranitate asupra respectivelor insule. Argentina era mult prea slabă, Anglia mult prea puternică.

MANIFEST DESTINY

În aceeași perioadă, Statele Unite, deși angajate în expansiunea spre vest, nu au neglijat nici pe departe posibilitatea de a transforma în realitate *Manifest Destiny*, de a dobîndi teritorii și avantaje pe seama vecinilor latino-americani.

Prima și cea mai însemnată victorie a acestor ambiții a fost Mexicul. Din 1821, în Texas, teritoriu mexican, sub patronajul lui Stephen F. Austin, au început să sosească și să se stabilească cetățeni ai Statelor Unite.

Gvernul mexican, încă din 1823, a permis străinilor să exploareze minele mexicane, iar din 1824 să dispună de proprietăți funciare. De aceste înlesniri au profitat din plin americanii.

Mexicul abolise sclavia, excepție făcînd Texasul. În 1826, unui *impresario* american — speculator de pămînt — i s-a anulat dreptul de proprietate. Acesta a provocat o revoltă la Nacogdoches care a fost, însă, repede înăbușită de autoritățile mexicane. Acestea au interzis orice imigrare viitoare în Texas și au extins și asupra acestui teritoriu legea de abolire a sclaviei. Nici una din aceste două măsuri nu a fost respectată de americani. Tot în 1826, Secretarul Departamentului de Stat, Henry Clay, a adus la cunoștință guvernului mexican că Statele Unite au intenția să-și transfere frontiera pe Rio Grande sau pe Rio Colorado, eventual prin cumpărarea unor teritorii din Mexic⁴⁸. Totuși, în 1828, între cele două state s-a semnat un tratat care confirma frontiera din 1819, iar în 1831 s-a ajuns la încheierea unui tratat de prietenie și comerț, prin care Statele Unite dobîndeau clauza națiunii celei mai favorizate.

La 2 martie 1836, după o întreagă suită de ciocniri și incidente între mexicani și coloniștii americani, americanii din Texas au proclamat independența provinciei, devenită republică sub conducerea generalului Samuel Hous-

⁴⁸ Pierre Queille, *op. cit.*, p. 146; Graham H. Stuart, James L. Tigner *op. cit.*, p. 232.

ton, fost senator și guvernator al statului Tennessee. Guvernul central mexican a refuzat să recunoască faptul împlinit și a trimis trupe împotriva rebelilor, dar, după insuccesele suferite la San Antonio și Goliad, la 21 aprilie 1836, texanii au înfrânt pe mexicani, la San-Jacinto, generalul Antonio Lopez de Santa Ana, președintele Mexicului, fiind luat prizonier. Totuși, guvernul mexican a persistat în refuzul de a recunoaște independența Texasului. A făcut-o însă, președintele Statelor Unite Harry Jackson, în martie 1837. Texanii au cerut anexarea noului stat la Statele Unite. Președinții Andrew Jackson și Martin Van Buren au ezitat să facă acest pas din cauza opoziției unci părți a membrilor Partidului Democrat și accenturării conflictului intern în problema sclaviei. Atunci, texanii s-au orientat spre Europa pentru a obține sprijin politic și ajutor financiar. (Populația mexicană a Texasului nu depășea, în 1836, 35 — 36000 persoane).

În 1839, Franța a recunoscut independența Texasului, iar în anul următor au făcut-o Marea Britanie, Belgia și Olanda. Mai mult, guvernul britanic a încheiat cu texanii, în noiembrie 1840, trei tratate: unul de prietenie și comerț; altul pentru suprimarea comerțului cu sclavii africani; al treilea privind datoriile publice și medierea Marii Britanii între Texas și Mexic, britanicii preluând datoria de un milion lire sterline contractată de Mexic înaintea de 31 ianuarie 1835. Cele trei documente au fost ratificate în 1842⁴⁸.

În fond, anglo-francezii au vrut să facă din Texas un tampon în calea expansiunii Statelor Unite⁴⁹.

De aceea, anglo-francezii au făcut demersuri și exercitat presiuni asupra guvernului mexican pentru a recunoaște, la rindu-i, independența Texasului. La insistențele britanicilor, președintele Mexicului, José Joaquín Herrera (6 decembrie 1844 — 30 decembrie 1845), a acceptat să recunoască independența Texasului și să supună unui arbitraj problema frontierei dintre Mexic și Texas, pe care texanii o doreau pe Rio Grande. Primind asigurări de sprijin militar din partea președinte lui James Knox Polk, texanii au refuzat medierea propusă de guvernul mexican. La Washington, încă din 1844, Secretarul de Stat John C. Calhoun, a supus aprobării Senatului un document care prevedea anexarea Texasului. Senatul s-a opus. În anul următor, însă, Senatul l-a aprobat.

⁴⁸ Samuel Flagg Bemis, *op. cit.*, p. 80.

⁴⁹ Graham H. Stuart, James L. Tigner, *op. cit.*, p. 233.

În august 1845, trupe americane, comandate de generalul Zacharie Taylor, au intrat în Texas, iar în decembrie 1845 președintele Polk a semnat decretul prin care Texasul era admis în Uniune⁵⁰.

Imediat guvernul mexican și-a rechemat ministrul de la Washington. La 13 ianuarie 1846, președintele Polk a ordonat generalului Zacharie Taylor să treacă Rio Grande și să ocupe poziție în teritoriul disputat, ceea ce însemna, deja, pentru Mexic, o declarație de război. Declarația oficială a fost solicitată de Polk Congresului, pe motiv că Mexicul nu și-a onorat obligațiile financiare și a insultat Statele Unite refuzând să primească misiunea diplomatică Slidell⁵¹. Președintele Polk era convins că *Manifest Destiny* impunea Statelor Unite să-și extindă frontierele pînă la Pacific și era decis să cucerească provinciile mexicane care se interpuneau între frontiera Uniunii și Ocean, indiferent că ele se numeau Tamaulipas, Noul Mexic sau California⁵².

La avansul trupelor americane peste Rio Grande, în martie 1846, armata mexicană a răspuns într-un mod asemănător, ceea ce l-a determinat pe Polk să afirme în mesajul către Congres, din 11 mai 1846, că „Mexicul a trecut frontiera Statelor Unite și a vărsat sînge american pe pămînt american“⁵³. La 13 iunie 1846, Congresul american a declarat război Mexicului. A fost „războiul lui Polk“, cum l-a numit liberalii din statele nordice, lung, costisitor, suportat cu eroism de mexicani, dar pe care l-au pierdut.

Pacea a fost dictată de americani prin tratatul de la Guadalupe Hidalgo, la 2 februarie 1848. Circa 55% din teritoriul Mexicului erau cedate Statelor Unite, între care teritoriile Texas, Noul Mexic, Arizona, Utah, Nevada, California⁵⁴. Frontiera cu Texasul era fixată pe Rio Grande. Statele Unite se angajau să plătească guvernului mexican suma de 15 milioane dolari.

Chiar înainte de degenerarea conflictului mexicano-american în război, Statele Unite urmăreau să smulgă Mexicului și alte teritorii în afara Texasului. Este vorba de California unde, începînd din 1840, a sosit, deloc întîmplător,

⁵⁰ *Ibidem*, op. cit., p. 233.

⁵¹ Samuel Flagg Bemis, *op. cit.*, p. 90.

⁵² R. S. Cotterill, *op. cit.*, p. 239.

⁵³ *Ibidem*; William Z. Foster, *op. cit.*, p. 216.

⁵⁴ Secretarul de stat Buchanan și alți oameni politici americani s-au pronunțat pentru cucerirea și anexarea întregului Mexic (Pierre Queille, *op. cit.*, p. 147).

un val de coloniști americani. Peste puțină vreme aceștia și-au dovedit agresivitatea și intențiile, revoltându-se împotriva autorităților de stat mexicane. În iunie 1846 acești coloniști au proclamat California republică independentă, înainte ca vestea izbucnirii războiului dintre Statele Unite și Mexic să fi ajuns aici. Or, în 1845, Secretarul de Stat american, James Buchanan „se confesase coloniștilor din această frumoasă și însorită regiune a Mexicului, că dacă aici se va institui un guvern independent, noi îi vom oferi toate bunele oficii care ne stau în putință”⁵⁵. Care au fost aceste bune oficii, odată condiția îndeplinită? Forțele militare americane, de sub comanda generalului Fremont, venite în sprijinul Californiei independente aflată în luptă cu Mexicul. Cum a motivat apoi guvernul american cele întâmplate? Dacă Statele Unite nu luau California, o făceau ori Marea Britanie, ori Franța⁵⁶.

Agresiunea Statelor Unite, războiul pregătit și dus împotriva Mexicului, dezmembrarea efectivă a statului mexican au provocat neîncredere, teamă, ostilitate chiar în rândurile latino-americanilor, dar și în Statele Unite, mai ales din partea liberalilor. Presa acestora a veștejit politica războinică a președintelui Polk și nedreptatea care se făcuse poporului mexican. Iată câteva rânduri: „Toată lumea știe că Mexicului i s-a impus războiul și că oamenii noștri sînt jefuitorii. Mexicul este Polonia Americii. A te duce voluntar sau a subscrie un dolar pentru continuarea războiului este o trădare morală împotriva [...] drepturilor omeniirii. Dacă există în Statele Unite o inimă demnă de libertatea americană, ca trebuie să fie alături de mexicani pentru răsturnarea josișnicilor, slugar-nicilor invadatori mercenari”⁵⁷. Liberalul de atunci, președintele de mai târziu, Abraham Lincoln, în discursul rostit în Congres la 12 ianuarie 1848, condamnînd războiul lui Polk, a spus că „singele vărsat în acest război [...] strigă împotriva lui”⁵⁸, iar viitorul glorios general al lui Lincoln și, apoi, viitor președinte al Statelor Unite, Ulysses Grant, în *Memoriile* sale, publicate în 1892, aprecia că războiul dus de Statele Unite împotriva Mexicului, mai ales prin urmările lui, a fost „unul din cele mai nedrepte duse vreodată de o națiune mai puternică împotriva uneia mai slabă”⁵⁹.

⁵⁵ William Z. Foster, *op. cit.*, p. 216.

⁵⁶ *Ibidem.*

⁵⁷ *Ibidem.*, p. 217.

⁵⁸ *Ibidem.*

⁵⁹ *Ibidem.*

DIPLOMAȚIA ISTMULUI CENTRO-AMERICAN

De foarte timpuriu, spaniolii, și-au pus problema unirii — printr-un canal — a Atlanticului cu Pacificul peste Istmul Centroamerican, indicându-se pe rînd sau concomitent patru rute: Darien, Panama, Nicaragua și Tehnantepee. Chestiunea a preocupat la începutul secolului trecut pe marele savant german Alexandru von Humbold, călător și cunoscător pasionat al Americii. Un prim proiect mai concret, din 1814, nu a putut să prindă contur real din cauza războiului de independență. Problema a revenit în atenția autohtonilor centroamericani în 1824, cînd, reprezentantul diplomatic al Federației Provinciilor Unite al Americii Centrale în Statele Unite, Canas, s-a străduit să atragă atenția guvernului de la Washington asupra importanței unei căi navigabile care să unească cele două oceane.

La Congresul bolivarian de la Panama, din 1826, problema canalului peste istm a fost, de asemenea, evocată. Deși nu au participat la această reuniune, nord-americanii își formulară deja propriile gânduri în legătură cu ceea ce trebuia să fie canalul. Mai întii, el nu trebuia să fie pus sub controlul nici unui stat, ci să fie o cale navigabilă internațională de care să beneficieze orice națiune, în schimbul plății unei contribuții.

Au proliferat, apoi, proiectele și ipotezele privind construirea unui asemenea canal și a început o adevărată competiție pentru obținerea de concesiuni din partea statelor din Istm pentru construirea teritoriilor lor a ipoteticului drum de apă. O primă concesiune a obținut o companie din Statele Unite, apoi una olandeză. Cu trecerea timpului și cunoașterea mai exactă a regiunii și condițiilor geo-climatice s-a conturat tot mai mult ideea unui posibil canal peste teritoriul Republicii Nicaragua. În 1825, Provinciile Unite ale Americii Centrale au oferit concesiunea unui grup financiar nord-american, în schimbul a cinci milioane dolari. A fost constituită *Compania Americii Centrale, a Statelor Unite și a Canalului Pacific*. Cum fondurile prevăzute nu au fost livrate, tentativa a eșuat. Proiectul a fost reluat în 1835, Congresul Provinciilor Unite ale Americii Centrale acordînd Statelor Unite drepturi prioritare în realizarea acestuia.

Președintele Jackson a desemnat pe Charles Biddle pentru a amorsa negocierii cu autoritățile din America Centrală.

și Columbia dar misiunea acestuia, se pare din vina lui, nu a reușit⁶⁰.

O misiune similară a fost încredințată, în 1839, lui John L. Stephens. Acesta a investigat la fața locului, a estimat costul posibilei întreprinderi la 25 milioane dolari și și-a exprimat opinia că efortul și riscul ar fi prea mari.

Ideea unui canal interoceanic a revenit și în atenția europenilor, printre cei care și-au manifestat ostentativ acest interes fiind prințul Louis Napoleon, viitorul împărat al Franței. În 1845 el a obținut chiar o concesiune de la guvernul din Nicaragua, apoi a publicat o broșură în legătură cu această preocupare, ceea ce a strânit interesul celeilalte mari puteri europene — Anglia.

Evenimentele din Europa, modificările politice din Franța au îndepărtat pentru o vreme interesul francezilor pentru America Centrală și proiectul canalului interoceanic. Nu s-a produs același lucru cu nord-americanii care, la 2 decembrie 1846, au semnat un tratat cu Columbia, prin care se garanta Statelor Unite dreptul de transport peste istm pe căi ce puteau fi construite. În schimb, Statele Unite garanteau Columbiei neutralitatea perpetuă față de zona respectivă⁶¹. Ocuparea Californiei și descoperirea marilor zăcăminte de aur au făcut ca importanța acestui tratat și mai ales a canalului peste istm să crească simțitor. Deocamdată lipsa drumului pe apă a fost suplinită prin construirea, de către firme nord-americane, a unei căi ferate de la Colon la Panama, apoi a alteia care traversa Nicaragua. Or, în acest moment s-a produs ciocnirea de interese în zonă, între Statele Unite și Marea Britanie. Aceasta din urmă reușise, în 1841, să pună stăpânire pe așa-numita Mosquita Coast, deci pe însemnate părți din litoralul la Atlantic al Hondurasului și Nicaragiei.

În 1848, însă, britanicii au fost scoși din zona San Juan del Norte din Nicaragua, fapt ce a fost interpretat de nord-americani ca fiind momentul cel mai potrivit să li se ia locul, mai ales că respectiva zonă se afla chiar la capătul probabilului canal interoceanic.

În 1849, și-a făcut apariția în Nicaragua, Hise, agentul special al secretarului Departamentului de Stat Buchanan, pentru a sonda terenul. Apoi a fost trimis, Squier, de astă dată cu un scop mai bine conturat — de a negocia cu autori-

⁶⁰ Graham H. Stuart, James L. Tigner, *op. cit.*, pp. 185—186.

⁶¹ *Ibidem*, p. 188.

tățile de la Managua obținerea unei concesiuni privitoare la construirea unui canal. Același Squier trebuia să încheie un tratat cu Hondurasul vecin, prin care insula Tigre, din golful Fonseca, urma să treacă sub controlul Statelor Unite.

Pentru britanicii ofensiva Washingtonului eramai mult decât amenințătoare. De aceea, englezii au recurs la forță, trimițând un detașament militar care să ia în stăpânire insula. De asemenea, englezii și-au extins stăpânirea asupra unui însemnat teritoriu de pe litoralul Atlantic al Hondurasului pe care au transformat-o în colonia Belize sau Hondurasul britanic. Pentru a nu se ajunge la un adevărat conflict, cele două părți au trecut la negocieri. Lawrence, ministrul Statelor Unite la Londra, a cerut ca Marea Britanie să renunțe la controlul asupra Mosquito. Palmerston, ministrul de externe al Marii Britanii, s-a infuriat și a refuzat să mai discute. Totuși, mai abil, Clayton, Secretarul Departamentului de Stat, a reușit să ajungă cu Bulwer, ministrul britanic la Washington, la semnarea tratatului care le poartă numele: Clayton-Bulwer, la 19 aprilie 1850. Cele două țări declarau neutră zona canalului preconizat între Atlantic și Pacific peste istm și libertatea navigației pe canal⁶². Construcția canalului și-o asumau Statele Unite. În acest scop, în 1850, a fost creată societatea *Vanderbilt*. Tratatul a fost socotit, caorecum exagerat, drept un triumf al diplomației americane, poate și pentru că Marea Britanic fusese cea care prima dată inițiasse străpungerea unui canal⁶³. Englezii socoteau tratatul drept o recunoaștere a drepturilor lor în această regiune a Americii latine de unde grăba în extinderea stăpînirii în zona de coastă, în anii 1850—1852.

În urma protestelor guvernului american, în 1856, s-a ajuns la un nou aranjament, cunoscut sub numele de tratatul Dallas-Clarendon, prin care englezii se angajau să abandoneze Mosquito, iar americanii le recunoșteau suveranitatea asupra Belizelor. Dar, în 1869, englezii destul de abili, au smuls guvernului nicaraguan recunoașterea protectoratului lor asupra lui Mosquito Coast, fapt cu care Statele Unite au trebuit să se împace.

Între timp, unele evenimente petrecute în această parte a Americii latine, dovedeau nerăbdarea și dorința

⁶² Anglia și Statele Unite se angajau să nu exercite vreun control exclusiv asupra canalului, să nu ridice fortificații în zona canalului, să nu ocupe, să nu colonizeze sau să stăpînescă vreo parte din America Centrală. Se angajau să respecte securitatea canalului.

⁶³ R. S. Cotterill, *op. cit.*, p. 303.

unor cercuri politice și economice nord-americane de a se trece la cucerirea efectivă a unei părți, dacă nu a întregii zone, a Istmului Centro-american.

În mai 1855, un aventurier scoțian, William Walker, cetățean al Statelor Unite, a plecat din San Francisco, în fruntea unei bande înarmate, intitulată *Falanga americană a nemuritorilor*, pentru a participa la lupta pentru putere dintre conservatori și liberali din Nicaragua. De reținut că Walker era subvenționat, pentru ... orice eventualitate, de bancherii nord-americani Morgan și Garrison. În 1856, Walker a reușit să pună mâna pe putere, autoproclamându-se președinte al Nicaragunei și reintroducând sclavia. Statele Unite au recunoscut *de facto* guvernul lui Walker. Încercând să cotopească Costa Rica, Walker s-a aflat în fața forțelor unite ale Guatemalei, El Salvadorului și Costa Ricăii, a fost învins și alungat. În schimb acest Walker a fost primit cu onoruri și tratat ca un erou național în Statele Unite.

În anii următori, Statele Unite au obținut, prin alte tratate (din 6 noiembrie 1857 și 1867 cu Nicaragua; 1869 și 1870 cu Columbia) dreptul de a construi un canal inter-oceanic, dar aceste angajamente puse la cale de diplomația nord-americană, fie nu au fost ratificate de Senatul Statelor Unite, fie de parlamentele statelor latino-americane.

În 1870, președintele Ulyses Grant a dispus crearea unei *Comisii a canalului interoceanic*, iar în anul 1876 a fost făcută opțiunea pentru străpungerea unui canal care să traverseze Nicaragua. Cam în aceeași vreme, însă, prin intermediul unor afaceriști mai mult decât dubioși, s-a obținut o concesie din partea guvernului Columbiei în vederea deschiderii unui canal prin Panama. A fost constituită o companie a canalului, iar celebrul Ferdinand de Lesseps s-a arătat dispus să treacă la executarea lucrării. *Compania universală a canalului oceanic* a cumpărat concesia cu 10 milioane dolari⁶⁴. În 1880, Lesseps avea, deja, planurile întocmite pentru un canal a cărei construcție era estimată la 168 milioane dolari. Afacerea a nemulțumit serios pe americani, președintele Rutherford Birchard Hayes (4 martie 1877--3 martie 1881) exprimându-și punctul de vedere în mesajul către Congres, din 8 martie 1880. Considerând că numai Statele Unite aveau dreptul de a construi un asemenea canal, Hayes declara că ele „nu puteau consimți să cedeze controlul lor vreunei pu-

⁶⁴ Graham H. Stuart, James L. Tigner, *op. cit.*, p. 189.

teri europene [...] Un canal interoceanic care va străbate istmul american va schimba esențial relațiile geografice între coastele Atlanticului și Pacificului ale Statelor Unite și între Statele Unite și restul lumii“⁶⁵. O rezoluție a Congresului avertiza că un canal peste istm nu se putea construi decît cu avizul Statelor Unite.

În aceste circumstanțe, guvernul american a decis să pună capăt existenței tratatului Clayton-Bulwer. Secretarul de stat James Blaine a afirmat și susținut, în cursul unei voluminoase corespondențe cu Foreign Office-ul, că tratatul Clayton-Bulwer nu mai era în vigoare și că, oricum, trebuia modificat pentru a permite Statelor Unite să construiască și să fortifice canalul⁶⁶. Totodată, agresivul secretar de stat, a cerut miniștrilor americani acreditați în Europa să exprime poziția ostilă a Statelor Unite oricărui proiect de construire a unui canal interoceanic sub control european, ceea ce ar fi fost contrar angajamentului lor de a garanta neutralitatea istmului și ar fi ridicat serioase semne de întrebare în legătură cu securitatea Statelor Unite și a țărilor din zonă.

La 10 noiembrie 1881, Blaine a adresat o notă specială guvernului britanic în care arăta că împrejurările care impuseseră și justificaseră încheierea tratatului Clayton-Bulwer dispăruseră de mult, iar Marea Britanic, îndepărtîndu-se de litera acestuia, sporindu-și puterea navală și exercitînd un control real asupra unor teritorii din zona istmului, l-a încălcat și anulat de mult, ceea ce nu putea fi contestat nici de englezi.

Tentativele americanilor de a obține un tratat cu Nicaragua pentru construirea canalului au eșuat, din cauza disensiunilor existente la nivelul administrației, schimbărilor de președinți sau de secretari de stat, însemnînd fie abandonarea tentativelor fie reluarea lor de la capăt.

Așa, de pildă, președintele Grover Cleveland a retras din Senat tratatul pe care predecesorul său l-a încheiat în decembrie 1884 cu Nicaragua, declarînd în primul său mesaj către Congres, spre stupefacția multor senatori și deputați, că orice drum care se va construi pentru a lega cele două oceane va trebui să cadă în responsabilitatea tuturor statelor, fiind destinat să servească întregii omeniri.

Statu-gou-ul se va menține în această chestiune pînă în 1898, cînd secretarul de stat John Hay a reluat ofensiva.

⁶⁵ *Ibidem*.

⁶⁶ R. S. Cotterill, *op. cit.*, p. 303.